

Slăvitele lumini de Hanuca...

Hanerot halalu kodeš hem... Slăvitele lumini de Hanuca sacre sint. Timp de opt zile, începând de la 25 Kislev, străvechiul imn de proslăvire a Macabeilor a răsunat din nou în lăcașele noastre de cult. Luminele menorei s-au aprins în toate comunitățile, întru evocarea miracolului de Hanuca. Miracolul resuscitării credinței noastre, ce fusese amenințată de o primejdie de moarte, miracolul victoriei spiritului pur, monoteist, asupra forței brutale. Hanuca — sărbătoare modestă în calendarul mozaic — este îndrăgită de credincioși pentru simbolurile sale, pentru semnificația ei istorică.

Pentru obștea noastră, Hanuca a căpătat în ultimii ani o semnificație în plus, pe lângă cele tradiționale: în aceste zile, comunitățile sint vizitate de păstorul nostru spiritual — ceea ce conferă sărbătorii o dimensiune nouă. Eminența Sa a ținut ca și în acest an să fie respectată această tradiție, deși acest lucru a cerut din partea domniei sale multă trudă și eforturi deosebite. Căci revenit dintr-o lungă și oboșitoare călătorie peste hotare, a pășit imediat, fără a-și îngădui o clipă de odihnă, la înfăptuirea programului festiv. Acest program a fost pregătit din vreme de conducerea Federației, care punând în aplicare îndrumările Eminenței Sale, a căutat ca bucuria sărbătorii să pătrundă în toate comunitățile, de la cele mai mari și până la cele mai modeste.

În spiritul învațăturii și practicii iudaiice este ca primul gând să se îndrepte către bătrâni obștei, către cei bolnavi, cei lipsiți de căldura unui cămin propriu, către cei care au nevoie de ajutor și sprijin. Cu aceștia trebuie să înceapă sărbătoarea. Călăuzindu-se după aceste idei luminoase, prin secția de asistență a Federației au fost distribuite ajutoare în bani și alimente unui număr de peste 10.000 coreligionari din întreaga țară. În afară de daturile tradiționale, a fost distribuit un ajutor separat pentru procurare de combustibil. Toate acestea ne dau certitudinea că nu există membru al obștei noastre care să ducă lipsă de hrană, îmbrăcăminte sau care suferă de rigorile iernii. Un simțămînt reconfortant, care a făcut și mai mare bucuria curată a sărbătorii.

HANUCA 5733 LA BUCUREȘTI

Ca în toate obștiile evreiești din lume, prima lumină de Hanuca a fost aprinsă în seara zilei de joi-30 noiembrie, la templul coral și la celelalte 18 lăcașuri de rugăciune din Capitală. O menora masivă a fost instalată în holul Federației.

Vineri seara, după rugăciunea de Kabalat Sabat, la restaurantul ritual din str. Popa Soare a avut loc un Oneg Sabat — masă tradițională — la care au luat parte aproape 300 invitați — conducători de temple și sinagogi, clerici, cursanți de Talmud-Tora, enoriași de vază ai obștei.

Au luat de asemenea parte membrii delegației rabinice din S.U.A.

Festivitatea a început printr-un concert de cîntece religioase de Hanuca, susținut de corul cursurilor de Talmud-Tora. Asistența a ascultat cu vădită emoție cîntecele străvechi, aplaudind îndelung măiestria dirijorilor (maestrii Haim Schwartzman și Negulescu) precum și a ansamblului.

După concert, invitații au fost polțiți în sala de la etaj, unde-i așteptau mesele frumos pregătite.

Eminența Sa d. Șef-rabin a rostit o alocuțiune despre semnificația sărbătorii și despre spiritul în care ea este prăznuită în obștea din România.

Masa de Sabat s-a prelungit pînă tîrziu. În aceeași atmosferă de elevație și bucurie înaltă.

Simbătă seara a avut loc templul coral ceremonia aprinderii luminărilor de Hanuca. Principalul sacular al credincioșilor mozaici din România era plin pînă la ultimul loc.

Prim-cantorul Harnik, acompaniat de corul templului, întonează rugăciunea Lealik ner și aprinde cele trei lumini din această a treia seară de Hanuca. Moment de mare emoție: cîntînd Tzind un licht-leh în sfîntul lăcaș pătrund cei mai tineri cursanți de la Talmud-Tora. Cîntînd se apropie de amvon, urcă treptele sale și într-o ordine perfectă se rînduiesc în jurul maestrului lor, d. A. Schwartz. Cîntă vădit emoționați, dar nici emoția ascultătorilor nu e mai mică!

La încheierea programului, Eminența Sa îi felicită călduros, distribuind apoi fiecăruia tradiționalul dar de Hanuca — Hanuca — gheld.

Eminența Sa d. Șef-rabin dr. Moses Rosen a rostit apoi predica festivă, urmărită cu vie atenție. A fost o amplă incursiune în trecutul nostru, o expunere plină de miez asupra credinței iudaiice.

Partea a doua a serbării a fost alcătuită dintr-un concert susținut de corul dirijat de maestrul Schwartzman și Negulescu. Și cu acest prilej a ieșit în evidență talentul dirijorilor și dăruirea fiecăruia dintre membrii ansamblului.

(Continuare în pag. V-a)

Serbarea de Hanuca 5733 la templul coral din București. — Eminența Sa rostește predica festivă.

Întoarcerea în țară a Eminenței Sale d-l Șef rabin și a d-nei dr. Rosen

În ziua de 30 noiembrie a.c. s-au înapoiat în țară, după călătoria făcută în Franța, S.U.A. și Canada, Eminența Sa d. Șef rabin și d-na dr. Rosen.

Pe aeroportul internațional Otopeni au venit să-i întâmpine d-nii: prim-rabin I. M. Marilus; Emil Sechter, secretar general al F.C.E.M.; Daniel Segal, președinte și Martin Băluș, vice președinte al Comunității evreilor mozaică din București; Micu Herșcovici, președintele secției de asistență; președinți de temple și sinagogi, funcționarii Federației și ai Comunității.

A fost de față reprezentantul Departamentului Cultelor.

★

În cadrul serviciului divin de Kabalat Sabat din seara de 1 decembrie a.c. obștea bucureșteană a făcut o caldă primire eminentului său conducător spiritual, revenit după această lungă și oboșitoare călătorie. Dînd glas simțămintelor tuturor, d-nii prim-rabin I. M. Marilus, Emil Sechter — iar la masa festivă Martin Băluș și Daniel Segal — au adresat un cald salut de bun venit și respectuoase omagii d-nei și d-lui Șef rabin dr. Moses Rosen, cu prilejul revenirii lor în mijlocul obștei.

O activitate bogată

Publicăm mai jos o scurtă relatare asupra recenteii călătorii a Eminenței Sale d-lui Șef-rabin dr. Moses Rosen în Franța, S.U.A. și Canada.

În zilele de 4—7 noiembrie 1972, d-sa a luat parte la Forumul comunităților evreiești din Europa, care a avut loc la Paris, prezidînd ședința solemnă de închidere. În ziua de 7 noiembrie a participat la ședința Consiliului comunităților evreiești din Europa.

La 9 noiembrie, Eminența Sa, însoțit de d-na dr. Rosen a sosit la San Francisco, la invitația Academiei Ebraice din acel oraș. Oaspeții au fost întâmpinați cu căldură de personalitățile conducătoare ale evreilor din California. Marile organe de presă, posturile de televiziune și radio au publicat și transmis declarațiile d-lui Șef-rabin în legătură cu viața comunităților evreiești din România. Guvernatorul Californiei, Reagan a transmis un mesaj de omagiu d-lui Șef-rabin.

Primarul orașului, Joseph Alioto, a transmis în semn de omagiu șefului culturii mozaic din România

cheia orașului San Francisco. Consiliul municipal i-a acordat diploma de onoare a orașului „ca apreciere publică, recunoștință și ca relevare a meritelor“.

La 12 noiembrie, fruntașii comunității au oferit la hotelul St. Francis din San Francisco un dineu în cinstea oaspeților. Dineul a fost onorat de prezența d-nei și d-lui Corneliu Bogdan, ambasadorul României în S.U.A., care a luat cuvîntul cu această ocazie.

La 13 noiembrie d. Șef-rabin și d-na dr. Rosen au sosit la Los Angeles. În aceeași zi d. Șef-rabin a luat cuvîntul înaintea lui „Board of Rabbis“, a organizației rabinilor ortodoksi, conservativi și reformați din California. D-sa a răspuns la diferite întrebări puse de participanții la adunare.

Conducătorii comunității și ai organizațiilor evreiești au oferit un prinz în cinstea oaspeților, la care d. Șef-rabin a luat cuvîntul.

La invitația Clubului presei din California, d-sa a dat o conferință de presă. Declarațiile au fost transmise milioane de cititori și telespectatori de marile organe de presă din Los Angeles.

La 14 noiembrie, United Jewish Appeal a oferit o recepție în cinstea oaspeților. Cu acest prilej, d. Ed. Sanders, președintele acestei organizații a rostit o cuvîntare în care a elogiat activitatea Federației Comunităților Evreiești din România, activitate pe care a avut posibilitatea s-o cunoască cu ocazia recente vizite ce a făcut-o în țară. Consulul român, d. Aninoiu a rostit un cuvînt de salut.

În aceeași seară, d-na și d. dr. Rosen au fost oaspeții congregației „Beth Jacob“. Rabinul Maurice Lamm a rostit un cald cuvînt de salut. D. Șef-rabin a prezentat un larg expozeu asupra istoriei comunităților din România.

La 15 noiembrie d. Șef-rabin și d-na dr. Rosen au fost oaspeții comunității din Vancouver (Canada). Pri-

(Continuare în pag. VI-a)

Studiul limbii idiș

Limba și literatura idiș intră în programul de studiu a unui număr de trei universități din Paris. De altfel, la unele dintre ele studiul acestei discipline a devenit aproape o tradiție. Așa, de exemplu, la Institutul de limbi orientale limba idiș a fost introdusă în program încă acum 36 de ani.

La Universitatea Paris — III, studiul limbii idiș se face sub auspiciile catedrei de ebraică. O altă secție funcționează în cadrul catedrei de germană. Această din urmă proiectează înființarea unui centru special destinat a studia relațiile filologice idiș-germane.

Încă din anul trecut a fost creată o secție de limbă și literatură idiș în cadrul catedrei de germană a Universității din Vincennes.

În general cursurile sint la nivel de începători. Există însă și un seminar pentru avansați, condus de profesorii André Nether și Léon Askenazy.

Figuri sefarde JUAN LUIS VIVES

La 6 martie 1492 (anul cuceririi cu descoperirea Americii și cu coșerirea Grenadei mure), se naște la Valencia (Spania), într-o familie evreiască cel care avea să devină filozoful de cultură enciclopedică și umanistul Juan Luis Vives.

Persecuțiile religioase ale regiilor catolici din Spania nu a scutit nici familia lui Juan Vives. Când copilul avea doar opt ani (1500), inchiziția l-a și condamnat să fie ars pe rug, pentru că atît mătusa sa Leonor Vives, cit și vărul său Miguel, se donedise că frecventau pe ascuns o sinagogă. Ascuns cu griji și cu mari riscuri de familii coreligionare cu suflet, J. L. Vives reușește în 1509 (avea 17 ani) să emigreze la Paris, unde se înscrie la Sorbona.

În Cetatea-lumină, tinărul însetat de cultură audiăz maestri de seamă ai acelei perioade.

În 1512 Vives se stabilește la Bruges (Belgia), activ centru comercial flamand. În acest oraș se stabiliseră multe familii de evrei emigranți spanioli, printre care și cea a comerciantului de citrice Valladura, unde tinărul Vives este găzduit cu afecțiune. La Bruges, Vives a stabilit legături trănice cu filozofii ai timpului — Erasmus, Cranevelt, d'Halewyn, J. de Barros, Lincare etc.

Între 1519—1522 îl găsim pe Vives profesor la Universitatea din Louvain (Belgia). În același an (1519), președintele Universității Alcalá de Henares îi oferă catedra de filozofie, dar pe care filozoful o refuză ca protest pentru antisemitismul practicat de monarhismul spaniol. În schimb, din 1522 pînă în 1529, Vives este cooptat profesor de Universitatea din Oxford (Anglia) unde cu toate deosebirile de concepții religioase leagă prietenii cu cardinalul Wolsey și cu marele cancelar al Angliei, Thomas Morus, care îl introduce ca pedagog la curtea lui Henric al VIII-lea și a Catehinei de Aragon.

Anul 1524 înseamnă o răscruce în viața filozofului Vives prin două evenimente: primul, căsătoria (avea 32 de ani) cu Margarita, al doilea trașismul științei că în Valencia natală tatăl său fusese condamnat și ars de viu pentru practicarea în secret a credinței iudaice. Pentru același motiv, mama gânditorului, Blanca March, decedată în 1508 avea să fie exhumată, resturile pămîntești fiindu-i carbonizate, potrivit sentinței inchiziției.

În anul 1540 Juan Luis Vives s-a stîns

din viață în plină putere creatoare, la numai 48 de ani.

Vives a scris exclusiv în limba latină, lucrările sale fiind — de-a lungul timpului — tipărite în peste 500 de ediții iar traduceri în diverse limbi însumează astăzi aproximativ 60 de editări.

Printre cele mai reprezentative lucrări sint de amintit următoarele: Anima senis (Inima bătrînului), Louvain, 1518; De inicit, sectis et laudibus philosophiae (Despre originile, școlile și elogiile filozofiei), Louvain 1518; In Georgia Vergilii (prefață la Georgicele lui Vergiliu), Louvain 1518; Prae lectio in Leges Ciceronis (Introducere la De Legibus a lui Cicero), Louvain, 1519; Aedes legum (Templul legilor), Louvain, 1519; In pseudo-dialec-Sélestas, 1519; Gothi (Goții), Băle, 1522; De Europae statu actumultisidii et Bello Turcico (Despre disensiunile din Europa și războiul cu turcii), Băle, 1526; De disciplinâ — cel mai important tratat a lui Vives, Anvers, 1531; De anima et vita (Despre suflet și despre viață), Băle, 1538; Exerctatio linguae latinae (Exerciții de limbă latină), Băle, 1538; Interpretatio allegorica in Bucolica Vergilii (Interpretarea alegorică a Bucolicelor lui Vergiliu) Băle, 1541 etc.

În scrierile sale, Vives mitează pentru un umanism integral. Potrivit concepției sale, filozoful și teologul — fiecare în domeniul său — sint datori să înainteze cit mai departe posibil, mergînd unul în întîmpinarea celuilalt.

Filozoful-umanist era intruchiparea conștiinței secolului său; el era consultat în variate probleme de educație și de elevată cultură laică sau religioasă. André Schott îl situa pe filozoful valencian ca pe un membru al unui „triumvirat spiritual”, alături de Erasmo — care încorpora spiritul — și de Guillaume Budé — care intruchipă elocința.

Susținătorilor unei scolastice sclerozate Vives le opune un program al umanismului atașat în a sa De vita et moribus eruditiae (Despre viață și deprinderile de conștiință ale eruditului), am zice un loial examen de conștiință a eruditului. În domeniul social, filozoful se declară adeptul „interesului general”, atunci cînd scrie: „Să ne îndreptăm atenția către popor, să-l tratăm cit mai atent, pentru că el este cel mai atașat și, în același timp, cel mai fidel

față de cei ce-i hărăzesc destinul”. „Lumea — scrie el — nu este altceva decît o cetate, unde fiecare dintre noi trebuie să fie (să devină) cetățean cu drepturi egale”.

Pentru Vives frățietatea între oameni este „o rază a bunătății ce se revarsă în univers”, iar cînd scrie că „pentru dragoste am fost creați; prin ea devenim desăvîrșiți; prin ea atingem fericirea”, aceasta îl apropie de tziunea biblică.

Atunci cînd Vives ia în dezbateră „sanctuarul limbii” din De Ratione dicendi, el afirmă: „Prima știință pe care a dobîndit-o omul este aceea a cuvîntului. De fapt, vorbirea este intim legată de rațiune și de viața în societate. Așadar, limba este instrumentul apropierei de cultură, adică tocmai „sanctuarul erudiției”. Cînd filozoful se referă la limbile clasice, el remarcă, că latina s-a impus prin tripla ei valență: prin dulceața, precizia și bogăția vocabularului; elina — prin imensitatea lexicului, ca și prin opulența monumentelor literare și artistice; ebraica trebuie însușită atunci cînd, deopotrivă eruditul și credinciosul doresc să aibă acces la litera scrierii sfînte, Vives vehiculînd curent expresii și cuvinte ebraice atunci cînd face referiri la surse biblice.

Vives este cel care schițează și aduce în prim plan tabloul dezastuos al evului mediu cînd luptele pe tărîm religios minau pacea popoarelor. Citînd printre altele numele unor monarhi tineri, arșagoși și trufași care s-au războit atroce ani de-a rîndul.

Înfiind războaiele de cotropire, gânditorul valencian îi asemănă pe cei ce asmuță la război cu autentice fiare, în timp ce războiul e definit de el ca fiind de esență satanică.

Problemele justiției sociale sint o preocupare constantă pentru Vives. În această privință filozoful se înscrie în pleiada gânditorilor din Renaștere, alături de Wicief, Morus, Hus, Campanella și alții.

În Utopie (1517) și apoi în De subventionē pauperum (1520) Vives, moralist și sociolog, preconizează reforme de structură capabile să însănoțosească societatea timpului său.

În zilele noastre, Valencia, orașul său natal a atribuit numele marelui filozof unuia din cele mai reprezentative organisme științifice, Instituto Luis Vives de Filosofía.

„Îl iubesc pe Dumnezeu și pe oameni; așa rodește înțelepciunea în ființa mea” — scria Vives în Sapientis inquisito. Și în viața sa scurtă dar laborioasă, gânditorul de acum 480 de ani a perpetuat neabătut acest crez în opera durabilă lăsată moștenire posterității.

M. PLANT

Forme ale cîntecului popular evreiesc

Cîntece de petrecere

În prefața la o culegere de cîntece evreiești apărută nu de mult în U.R.S.S., marele compozitor Dimitrie Șostacovici nota următoarele: „De fiecare dată cînd apare o culegere de cîntece evreiești, încerc un simțămînt de reală bucurie. Muzica evreiască este unică în felul ei; ecurile ei răsună în multe din operele unor compozitori: de renume mondial”.

Numărul mare al cîntecelor noastre populare precum și varietatea lor, au impus cercetătorilor o împărțire a lor în grupe și genuri diferite. Astfel vom înțîli: cîntece populare religioase, cîntece populare laice, cîntece cu cuvinte, cîntece fără cuvinte, cîntece ocazionale, cîntece ale Diasporei, cîntece populare israeliene.

Profesorul Z. Kisselhoff, un bun cunosător al cîntecului nostru popular, a adoptat o clasificare proprie, legată de „ciclul evolutiv al vieții evreiești”, căruia îi corespunde un ciclu sonor adecuat. Așa se explică — după acest autor — prezența unui însemnat număr de cîntece populare de leagăn, de copii și școlărești, ale muncii (profesionale), religioase, de veselie, de dragoste, de nuntă etc.

Într-o serie de articole anterioare am amintit de unele din formele cîntecului popular evreiesc. În rîndurile de față doresc să mă ocup de cîntecele de petrecere.

În ansamblul lor, acestea prezintă un complex de elemente folclorice legate de tradiția poporului, fiind moștenite din tată în fiu. Adesea ele sint legate de anumite sărbători și datini. Se cîntă cu avînt, din inimă, cu deosebită însuflețire și sint născute din plăcerea de a cînta. Ele aparțin de veacuri poporului, prezentînd multe trăsături caracteristice legate de cele mai

multe ori de legende, snoave, povestiri și tradiții populare. (Ne gîndim în deosebi la cîntecele de Purim). Melodia, de cele mai multe ori este simplă, veselă, ușor de reținut, imbinînd muzica cu cuvinte cu aceea fără cuvinte, de asemenea cîntecul și jocul. În seria cîntecelor de petrecere vom cuprinde pe lingă cele cu caracter religios (de pildă cele hasidice, cu accent asupra celor cunoscute ca Zemiro) și pe acelea legate de sărbătoarea de Purim (cunoscute sub denumirea de Purim-Lieder). De asemenea vom cuprinde cîntecele de nuntă, pe cele umoristice și de moravuri — cu caracterul lor glumeț, vioi și sprinten. Acestea prezintă un umor deosebit despre care un specialist în materie afirmă: „Acest umor evreiesc nu este niciodată un ris sub plîns; el este un zîmbet dat în abundență cu lacrimi”. La formele de mai sus, dacă vom alătura și cunoscutele hore (Reidlâh de ieri, plinele de avînt hore de astăzi), cred că am cuprins principalele forme ale cîntecului popular de petrecere. Dintre acestea, cele mai caracteristice sint cîntecele de nuntă. Ele aparțin grupului de cîntece ocazionale dar și a celor profesionale, deoarece în marea lor majoritate, așa cum afirmă Kisselhoff: „cîntecele de nuntă sint produsul muzicanților populari evrei, a Klezmărilor”.

Este interesant de menționat că aceste cîntece de nuntă, care ar trebui să fie în deosebi veselie, prezintă de multe ori o notă de duioșie. Ele se împart în două subgrupe și anume: 1) far der hupe (dina înțea cununiei) și 2) fin der hupe (din timpul cununiei). Este interesant faptul că deși melodia rămîne aceeași, ceea ce vari-

TERMOCENTRALA DE LA TURCENI

În primul trimestru al anului 1973 se va deschide la Turceni-Gorj șantierul celei mai mari termocentrale construite pînă acum în țară. Ea are rolul de a completa balanța energetică a țării prin valorificarea lignitului din bazinul Olteniei. Centrala va atinge în 1978 o putere de 1 320 MW, urmînd ca după 1980, pe măsura dezvoltării extracției lignitului, să ajungă în final la o putere instalată de 2 640 MW. Noua termocentrală va ocupa un loc de frunte în rîndul obiectivelor energetice din Europa.

FILME ROMÂNEȘTI LA FESTIVALURI INTERNAȚIONALE

La ediția din acest an a Festivalului internațional al filmului pentru copii și tineret de la Teheran, filmul românesc „Carnavalul” a fost distins cu Mențiunea specială a juriului.

Pînă la sfîrșitul anului, cinematografia românească va fi prezentă și la alte manifestări internaționale dedicate celei de-a șaptea arte, printre care: Festivalul filmului de autor de la Malaga (Spania); Festivalul internațional al filmului documentar și de scurt metraj de la Leipzig; Festivalul internațional al filmului de animație de la Barcelona.

IZVOARE DE SĂNĂTATE

Renumite atît în țară cit și peste hotare ca izvoare de sănătate. Băile Felix cunosc în ultima vreme o puternică dezvoltare. În frumosul peisaj bihorean, alături de edificiile balneară mai vechi, unde mii și mii de oameni își îngrijesc sănătatea, s-au construit de curînd noi clădiri care adăpostesc săli de tratament, un hotel și magazine.

AL 10-LEA CARGOU

La Șantierul naval din Costanța a fost lansat cel de-al 10-lea cargou maritim de 1920 tdw și ultimul din seria celor ce se construiesc pentru export.

De la prima navă lansată, constructorii și-au îmbogățit experiența, scurtînd la jumătate timpul de asamblare. În cadrul șantierului sint pregătite pentru probe alte două nave asemănătoare, pentru transportul che-restelei și mărfurilor generale în apele nordice.

MEDALII PENTRU VINURILE ROMÂNEȘTI

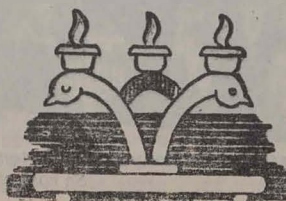
La expoziția de vinuri organizată la Zürich, vinurile românești s-au bucurat de o bună apreciere. La bordul celor 8 vapoare amplasate pe lacul Zürich au fost prezentate peste 900 soiuri de vinuri de către expozanți din 8 țări. Înscrișă pentru prima dată la această expoziție, România a prezentat 8 soiuri de vinuri albe și 3 soiuri de vinuri roșii. Aprecieri deosebite au obținut soiurile Babadag și Tămioasă.

PREZENȚE ARTISTICE

Ansamblul folcloric „Mureșul” din Tirgu Mureș, care a întreprins recent un turneu în R. F. a Germaniei, a prezentat mai multe spectacole la München, bucurîndu-se de mare succes.

Presa a publicat fotografiile de la spectacol, făcînd aprecieri elogioase cu privire la nivelul artistic al spectacolului.

MAURICIU ROTHENBERG

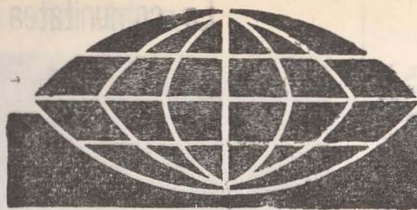

Tarazona, 1123...

Cînd în anul 1123 regele Alfonso I al Aragonului a vrut să facă o danie episcopului de Tarazona, i-a oferit o cotă-parte din taxele încasate de la evreei din episcopiat. Era o danie importantă, căci în acea vreme comunitatea evreiască din Tarazona era una din cele mai mari din regatul Aragonului. Amplasamentul orașului, în apropiere de frontiera cu regatul Castiliei și Navarei oferea locuitorilor mari posibilități de tranzacții comerciale, astfel că și comunitatea evreiască din Tarazona a cunoscut lungi perioade de prosperitate. În oraș existau două cartiere evreiești: cel vechi și cel nou, avînd fiecare sinagoga lui. Și azi există în oraș o Stradă a evreilor. În perioada de înflorire, (secolul al XIII-lea) membri ai familiei Portella au deținut funcții importante, Don Musa de Portella fiind administrator al orașului și apoi al regatului. Ismael de Portella a fost executorul testamentar al lui Alfonso al III-lea în timpul infanțelului Pedro. Regele Pedro al III-lea a acordat un interes special organizării comunității evreiești. În anul 1285 a emis un decret care stabilea normele de încasare a impozitelor de la evrei, atît pentru bunuri funciare cit și mobile.

Se crede că rabi Șem Tov ben Isaac Șaprut s-a stabilit la Tarazona, după dispuța publică pe care a avut-o la Pamplona cu cardinalul Pedro de Luna, și că în acest oraș a scris cartea sa Even Bohan.

În timpul persecuțiilor din anul 1391, obștea din Tarazona a fost cruțată și aceasta mulțumită protecției acordate de coroană. Totuși valul de convertiri silite a afectat și comunitatea din Tarazona. După cîteva decenii, comunitatea și-a revenit, regele Alfonso al V-lea acordîndu-i unele ușurări de impozite. Totuși, după introducerea inchiiziției, evreei au fost obligați să depună mărturie dacă știu de unii conversos care respectă preceptele iudaice. În anul 1491, mai mulți membri ai familiei Santa Fé (Asniel) au fost arși pe rug. Cînd, în anul 1492 evreei au fost expulzați din Spania, cei din Tarazona s-au refugiat în Navarra, de care nu erau departe.

meridiane

VIENA: ISTORIA UNEI COMUNITĂȚI

La sfîrșitul secolului al XIII-lea comunitatea evreiască din Viena conta drept cea mai mare comunitate din imperiul roman al națiunii germane. Evreeii erau stabiliți acolo încă din secolul al XI-lea. Primul menționat în documente este Șlomo, consilierul financiar și șeful monetăriei ducelui Leopold al V-lea. În acea perioadă, comunitatea posedea o sinagogă, iar membrii ei dețineau proprietăți în oraș. Sub Leopold al XI-lea (1197—1230) s-a construit o a doua sinagogă. Documente din anul 1235 consemnează numele evreului Tekka (Tecanus) care activa în domeniul bancar. În anul 1238, împăratul Frederic al II-lea a acordat evreilor printr-o cartă, o oarecare autonomie. La sfîrșitul secolului se menționează și existența unui cartier evreiesc. Cea mai veche piatră funerară găsită aici datează din anul 1298.

În a doua jumătate a secolului al XII-lea obștea din Viena număra o mie de suflete. Obștea se mîndrea cu cărturarii, ei, a căror influență se extindea dincolo de zidurile orașului. Printre cei mai proeminenți era Isaac ben Moses Or Zarua, fiul său Haim Or Zarua, Avigdor ben Eliah ha-Kohen, Meir ben Baruch ha-Levi etc.

În timpul cîmeii negre și a persecuțiilor ce au însoțit-o, obștea evreiască din Viena a fost cruțată, servind chiar drept refugiu evreilor din alte localități. Dar această situație nu a ținut decît scurt timp, cîrînd și evreei venezi devenind victime ale persecuțiilor, care au culminat cu pogromuri și expulzarea lor din oraș.

Cînd în anul 1624 comunitatea a început din nou să se dezvolte, împăratul

Ferdinand al III-lea dispune înființarea ghetoului, în locul unde se află azi cartierul Leopoldstadt. În anul 1670 exista în ghetto 135 locuințe evreiești.

Comunitatea din Viena și-a recîștigat prestigiul în lumea evreiască datorită mai ales rabinilor vestiți care au păstorit-o în acea vreme, ca Iom Tov Lipman Heller și Sabetai Seftel Horowitz. În secolul al XVI-lea au fost tipărite la Viena o serie de cărți cuprinzînd în texte cuvinte ebraice, printre care lucrarea lui Andreas Planeus, *Institutiones Grammaticae Ebraeae*, apărută în anul 1552; a lui J. S. Pannonicus, *De bello turies in ferendo* tipărită de Hans Singirener în 1554; *Loca praecipuo Fidei Christianae* de Paul Weidner, tipărită de Raphael Hofhalter în anul 1559.

Spre mijlocul secolului al XVII-lea, animozitatea împotriva evreilor se manifestă din nou, încurajată de episcopul Kolonitsch. Împăratul Leopold I. influențat de bigotismul soției sale și de avantajele materiale pe care le întrevădea, hotărî să expulzeze pe evreei din Viena, în ciuda intervenției reginei Cristina a Suediei în favoarea lor. Evreei săraci au fost expulzați în anul 1669 iar restul un an mai tîrziu. Marea sinagogă a comunității a fost transformată într-o biserică catolică, denumită Leopoldskirche.

În anul 1693, ca rezolvare a situației financiare deficitare, s-a propus readmiterea evreilor la Viena. De data aceasta, numărul celor reveniți a fost destul de redus. În schimbul unei sume de 300 000 florini și a unei taxe anuale de 10 000 florini un număr de evrei aveau, sub denumirea de „supuși tolerați” au primit permisiunea de a locui la Viena. Serviciul religios nu putea fi oficiat decît în case particulare. Conducătorii de atunci ai comunității și cei care au urmat, ca Samuel Oppenheimer, Samson Wertheimer și Baron Diego Agullar au transformat prin eforturile lor Viena într-un centru de asistență a evreilor nevoiași din imperiul acesta. În anul 1737 a luat ființă și o comunitate sefardă, care a crescut datorită dezvoltării comerțului cu țările balcanice.

Statutul de „supuși tolerați” a îngăduit creșterea obștii evreiești din Viena. În anul 1777 existau la Viena doar 520 de evrei care sufereau din cauza legilor restrictive ale Mariei Tereza. Fiul ei, Iosif al II-lea, a emis un „decret de toleranță” care le-a ușurat în oarecare măsură situația. Activitatea religioasă s-a intensificat. În anul 1793 exista la Viena o tipografie ebraică, ce a devenit cîrînd centrul de tipărituri ebraice din Europa Centrală.

Spre sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea Viena a devenit centrul mișcării Haskala. În pofida restricțiilor care mai existau, obștea a continuat a se dezvolta. Numeroși scriitori de seamă, între care poetul Samuel Aaron

Romanell filologul Iehuda Leib Ben-Zeev, poetul Solomon Levisohn, Meir Letteris etc. și-au scris operele la Viena. Unii dintre ei și-au cîștigat existența ca corectori la tipografia ebraică din oraș. A urmat o generație de intelectuali, dintre care mulți nici nu cunoșteau ebraica. În viața religioasă au început să-și facă loc idei reformiste.

La sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, populația evreiască a Vienei a crescut datorită imigrărilor din alte regiuni ale imperiului; în 1846 existau la Viena 3 739 evrei iar în 1854, 15 000. În anul 1923, populația evreiască a atins cifra de 201 513, Viena fiind pe atunci al treilea oraș din Europa în ordinea mărîmii comunităților evreiești. Înainte de perioada holocaustului, la Viena existau 59 de sinagogi și o rețea puternică de învățămînt religios. Seminarul rabinic, întemeiat în 1893, a devenit un centru european de cercetări privind literatura și istoria evreiască. Există și un seminar pedagogic ebraic pentru pregătirea profesorilor precum și multe instituții de asistență.

Din rîndurile acestei colectivități evreiești s-au ridicat scriitorii și artiști de seamă ca Arthur Schnitzler, Franz Werfel, Richard Beer Hofmann, Iacob Wassermann, Ștefan Zweig, Gustav Mahler, Arthur Schönberg etc.

După ocuparea Vienei, în 1938, naștii au introdus toate măsurile discriminatorii experimentate în Germania împotriva evreilor. În sinistrul pogrom din 8/9 noiembrie 1938, denumit „Noaptea de cristal” au fost distruse 42 de sinagogi, sute de persoane omorîte și alte mii arestate. Ca urmare a acestor evenimente, încă înainte de izbucnirea războiului, 100 000 evrei au părăsit Viena. Cei rămași au fost deportați. Primul transport a fost dirijat în spre lagărul din Nisko, iar ultimul, cuprinzînd personalități de vază evreiești, a plecat spre Terezin în septembrie 1942. Iar de acolo la Auschwitz. În noiembrie 1942, comunitatea evreiască din Viena a fost oficial dizolvată.

După terminarea celui de al doilea război mondial, la Viena se aflau circa 4 000 evrei, care au supraviețuit lagărelor de concentrare. Ulterior, numărul lor a sporit, ajungînd azi la aproximativ 10 000.

Astăzi funcționează la Viena o singură sinagogă, vechiul „Stadttempel” din Seitentstetengasse, unicul lăcaș evreiesc care nu a fost distrus în noiembrie 1938; mai există două școli de Talmud Tora. La Viena se află și Centrul de documentare înființat și condus de Simon Wiesenthal, care s-a transformat într-un institut de documentare asupra perioadei holocaustului.

Obștea din Nisa

Un document ce s-a păstrat atestă că în anul 1342, cînd Nisa făcea parte din provincia Provence, evreei localnici erau obligați a purta la vedere un semn distinctiv. În 1406, cînd Nisa aparținea ducatului de Savoya, comunitatea avea un conducător, posedea un cîmîțir și cîțiva ani mai tîrziu, și o sinagogă. Un edict emis de ducele de Savoya în anul 1430 (care privea și pe evreei din orașul Torino) interzicea convertirea forțată a acestora dar stabilea totodată posesiunile care le erau interzise precum și anumite obligații, ca aceea de a locui într-un cartier aparte. Ceva mai tîrziu, cînd evreei au fost expulzați din insula Rhodos. li s-a îngăduit să se stabilească la Nisa.

În anul 1551, evreei din Nisa au obținut o oarecare libertate în practicarea unor profesii. inclusiv medicina și comerțul. Aceasta a atras coreligionari din Italia și

Olanda, preum și marani din Portugalia. Noii veniți se instalau în afara ghetoului care devenise neîncăpător și beneficiau de drepturile vechilor rezidenți evrei, fără a fi obligați să suporte și povara taxelor. Comunitatea din Nisa a fost afiliată la aceea din Torino pînă la începutul secolului al XVII-lea, cînd s-au despărțit. Comunitatea era cunoscută sub numele de Universita și era condusă de masari-parnasim, consilieri și un trezorier. Limba folosită era un dialect local, amestecat cu ebraica.

Uniunea temporară a Nisei cu Franța le-a adus evreilor emancipare vremelnică. În 1828, cînd Nisa a revenit la Sardinia, evreei au fost obligați să reintre în ghetto pînă în 1848.

În 1808, obștea evreiască număra 300 suflete și 500 în 1909; pînă la începutul celui de al doilea război mondial nu s-a produs o modificare substanțială în această privință.

În timpul războiului Nisa a ajuns sub ocupație italiană mai puțin dură decît cea nazistă. De aceea, numeroși evrei s-au refugiat aici. Mai tîrziu, trupele naziste au invadat această zonă și în cîteva luni, 5 000 evrei au fost arestați și deportați. Înțelegerea și simpatia păturilor largi ale populației și a clerului au contribuit la salvarea unora dintre ei.

După eliberare, comunitatea a fost refăcută. În ultimele decenii ea a sporit prin stabilirea în această regiune a unor imigranți originari din Africa de Nord.

Către cititori

Reînviți-vă din timp abonamentul pe anul 1973, spre a vă asigura primirea în continuare a revistei la domiciliu.

Costul abonamentului este de:

24 lei pe 1 an.

12 lei pe 6 luni;

Plata se face la casieria F.C.E.M. din str. Sf. Vineri nr. 9 sau prin mandat poștal, pe adresa F. C. E. M. cont B. N. R. 49.8.01.000 Sector 4, București.

Vizita unei delegații rabinice din S.U.A.

Între 30 noiembrie și 5 decembrie a.c. obștea noastră a primit vizita unei delegații rabinice din S.U.A. condusă de către rabbi *Hillel Silverman*, din Los Angeles.

În ziua de 1 decembrie, delegația a avut o întâlnire de lucru cu conducerea Federației și a Comunității evreilor mozaică din București. Eminența Sa d. Șef-rabin dr. Moses Rosen a făcut o amplă expunere despre obștea noastră și a răspuns apoi la întrebările puse de oaspeți. În continuare, au fost vizitate câteva lăcașe de cult din București, precum și așezămintele obștei.

În seara aceleiași zile, oaspeții au luat parte la serviciul divin de Kaba-lat Șabat, la templul coral. În cadrul predicii pe care a rostit-o, Eminența Sa d. Șef-rabin dr. *Moses Rosen* a salutat călduros delegația, subliniind semnificația prezenței sale în zilele de Hanuca.

A răspuns, mulțumind pentru primirea făcută, rabbi *Arthur Dor Kahn*.

Oaspeții au luat parte apoi la o

mașă tradițională de Oneg Șabat, la restaurantul ritual din str. Popa Soare. Ei au fost adinc impresionati de atmosfera ca adevărat tradițională care a domnit în tot cursul mesei, de cuvintele din Tora rostite de d. Șef-rabin dr. Moses Rosen și au avut cuvinte de căldă apreciere pentru corul cursurilor de Talmud Tora, dirijat de maestrul *Haim Schwartzman*.

În zilele de 2 și 3 decembrie, delegația a însoțit pe Eminența Sa d. Șef-rabin dr. Moses Rosen în vizita tradițională de Hanuca la comunitățile din țară. Au fost vizitate comunitățile din orașele: Dorohoi, Botoșani, Iași. În fiecare din aceste comunități a avut loc în prezența oaspeților serbarea de Hanuca, cu participarea coreligionarilor din respectivele orașe. Așa cum au arătat în repetate rânduri de-a lungul acestei călătorii, oaspeții au fost profund impresionați de cele văzute, avind o imagine edificatoare asupra vieții comunităților evreiești din România, care se bucură de deplină libertate religioasă.

În ziua de 5 decembrie a.c. delegația a părăsit țara.

Iancu Pecetaru

Importanța activității duse în Țările Române de argintarii, pecetarii, gravorii și alămarii evrei, care au creat deseori opere de mare măiestrie, a fost recunoscută de cei mai mulți istorici, printre care N. Iorga și G. Zane. Uneori, toate aceste meșteșuguri artistice se întindeau la unul și același talentat meșter, cum este cazul și cu ieșanul Iancu Pecetaru.

Născut la Iași în 1803, a învățat meșteșugul în orașul de baștină. Numele lui apare pentru prima oară în 1820, când este notat ca „Iancu Pecetaru, sudit nemțesc în mahalaua Broșteni din Iași”. (Arh. St. Iași, tr. 166, Op. 184, Nr. 21). Măiestria și renumele său cresc deopotrivă. În 1836, guvernul Moldovei îi comandă două mii pietre fine pentru cîntărirea aurului, muncă de mare precizie. Fiecare piatră purta stema țării și un număr de ordine, pentru evitarea contrafacțiilor. Această comandă a fost executată în numai 16 zile, lucru ce arată că Iancu avea un atelier mai mare, sau că obișnuia a da la rîndul său de lucru la diferiți alămari evrei, vestiji și ei pentru calitatea produselor realizate.

Dr. C. I. Istrati descrie în revista „Literatura și arta română” (1908), pp. 393—394) una din aceste pietre. Ea avea forma unei monezi, cu diametrul de 15 milimetri. Pe o parte avea stema modificată a familiei domnitorului Mihai Sturza, iar pe cealaltă parte inscripția „Prințipatul Moldovei, 1837, 65 grăunțe”. Gramul sau grăunța cîntărea în Moldova 0,0534 grame.

În martie 1837 Iancu se oferă să fabrice 2000 „tacimuri” (seturi) de pietre, fiecare „tacim” de cite 5 bucăți, la prețul de șase parale setul.

El va fi furnizorul preferat al Vistieriei pentru pietre de cîntărit aurul. În 1848 Iancu cere chiar un privilegiu pentru fabricarea acestor greutăți fine. În sprijinul cererii sale anunța că adusese mașini

speciale din Viena, pentru o mai repede și mai bună executare a comenzilor.

La 2 octombrie 1847 el ceruse Vistieriei un avans „ca să pot aduce și așeza mașina pentru tipărirea acestor pietre”; Dr. C. Istrati descrie una din aceste pietre pentru cîntărirea a doi galbeni blanc — 130 „grăunțe” —. Pe o parte poartă stema domnitorului cu inscripția „Mihail Grigore Sturza V. V. Domn Țeri (!) Moldavie. Al 14-lea an al domniei”. Are diametrul de 2.10 cm. Același autor descrie și un etalon de argint, pentru o greutate de 15 grăunțe. Reușita lor execuție îl face să le atribuie unei fabrici vieneze. Măiestria lui Iancu Pecetaru este încă odată stabilită.

Nu mai puțin importantă este activitatea lui Iancu Pecetaru și a atelierului său în domeniul gravurii de peceți. În 1843 el încheie un contract cu Vistieria Moldovei ca să facă peceți pentru toate bisericile din țară. Despre prețul unei peceți aflăm în 1845: Casa Apelor din Iași îi plătește 36 lei pentru pecetea ce i-o face atunci Iancu Pecetaru.

Cel mai interesant aspect al activității sale este pentru noi crearea unor obiecte de artă religioasă evreiască. Între altele ni s-a păstrat de la Iancu Pecetaru o superbă lampă de Hanuca. Alte lucrări ale sale se vor fi aflat în colecții particulare. Piatra sa de mormint distrusă în 1941, purta inscripția „Haim Iaakov ben Naftali Herț decedat Șuşan Purim 5625 (13 martie 1865).

Tradiția a fost continuată de fiul său, Mose Iehuda Schweifelsberg-pecetar, care-și scoate buletin de identitate de la primăria Iași în anul 1865, anul morții tatălui său. Născut în anul 1829, a murit în 1907. La Botoșani. A fost apreciat ca argintar și cizelator. Inclinațiile artistice s-au păstrat în această familie pînă în zilele noastre.

I. KARA

IOV

Iov a fost un om drept, despre care scriptura spune: „Că era acel om fără cusur și drept și temător de Dumnezeu”. Chiar cînd era lovit de asprimea legii, el nu căuta ci primea totul cu umilință. Mai mult, el spunea: „Fie numele Domnului binecuvîntat!” Iov a rezistat încercării și ca răsplătă Dumnezeu a binecuvîntat sfîrșitul său mai mult decît începutul. Poate îți vei spune că generațiile înaintașilor sînt altfel decît cele ale urmașilor — îți voi răspunde că atîta vreme cît există oameni drepti pe lume Satana îi învidiază și îi supune de fiecare dată altor ispite. Decît că despre înaintași e scris: „Dumnezeu l-a încercat pe Avraham”, pe cînd ur-

mașii săi au fost puși la încercare de către Satana. Acesta din urmă o face uneori lîind chip de om neprihănit și alteori chip de răufăcător. Ferice de acel care rezistă ispitei și se dăruiește cu tot sufletul fiecărei fapte bune, chiar dacă face asta cu prețul unor suferințe și chinuri, sufletul lui e plin de bucurie și dragoste, de aceea va fi socotit printre cei ce se dăruiesc cu generozitate. Precum fapta bună îi este plăcută lui, așa va fi ea în fața lui Dumnezeu, precum e scris: „Lui Dumnezeu îi va fi plăcut darul Iudeii și Ierusalimului”.

S. I. AGNON

Citiți în pagina a 12-a textul în limba ebraică.

La comunitatea din Vatra Dornei

Templul din Vatra Dornei (desen de Leon Bertis)

Primele familii de evrei s-au stabilit pe meleagurile frumoase ale Dornei cu 150 de ani în urmă.

Mărturiile de existență lor în aceste locuri sînt pietrele funerare din cimitirul evreiesc, vechile case de rugăcini și templele în care se oficiază și în prezent.

Iată ce îmi relatează în această privință un octogenar din localitate.

„Înțeleg, din discuțiile purtate că va interesa trecutul nostru, respectiv trecutul obștei din Dorna. Mă numesc Scheindl Avram, născut în Vatra Dornei în anul 1892; păstrez istoria orașului în memorie. Notați ce va voi spune. Cea mai veche casă de rugăciune de care-mi amintesc bine era Di Vijnițer Șul. O altă casă de rugăciune a fost Di Verein Șul sub conducerea fraților Mișulim și Iacob Drukman.

La un moment dat, imobilul în care se afla aceasta a fost vîndut de proprietarii (conducătorii amintii mai sus) doctorului balneolog Haru, pentru frumoasa sumă de 60 000 fiiorini. Enoriașii acestui lăcaș de rugăciune, mulți la număr, s-au arătat nemulțumiți de această tranzacție, reușind să-i determine pe frații Drukman să clădească, pentru a se reabilita, un templu mare și frumos.”

Amabilul meu prieten se oprește o clipă, rămîne gînditor pentru a-și rechemă amintirile, apoi continuă:

„Acum trebuie să fiți atenți! La punerea pietrei fundamentale au asistat toți fruntașii obștei evreiești. Știți — precizează zîmbind interlocutorul — pe atunci aveam vreo zece ani, mă băgam peste tot, voiam să văd și să aflu de toate...”

M-am strecurat dar printre cei mari, acolo unde avea să se așeze piatra de temelie. Era pregătit ciocanul, mistria și cimentul. Se discuta cine să fie onorat cu prima așezare a pietrei și în același timp se urmărea și obținerea de danii cit mai fructuoase.

Și fiindcă cei avuți ezitau, a ieșit din rîndul mulțimii un oarecare Aron Ritsber, după unii un laudăros, după alții un boem, a seos din buzunar un pumn de galbeni, i-a aruncat în vîzul mulțimii în groapa destinată pentru danii, așezînd apoi prima piatră la fundament.

Acest gest a fost scînteia care a aprins inima celor prezenți și a făcut ca toți acei care au urmat după Ritsber să nu rămîna mai prejos. Astfel s-a umplut groapa de galbeni; la urmă, eu, băiețușul de atunci, am fost însărcinat să scot galbenii din groapă.”

Acesta s-a petrecut în anul 1902. Am vrut să-l felicit pe povestitor pentru interesantele amănunte asupra nașterii templului. Parcă ghicindu-mi gîndurile m-a oprit cu un gest: „Aveți răbdare fiindcă urmează ceva și mai interesant!”

La inaugurarea templului, printre oaspeții de onoare s-a aflat și Emanoil Țiper, o personalitate din acea vreme.

După oficierea solemnă a inaugurării, au urmat felicitările și urările. Primul — bineînțeles — a luat cuvîntul Emanoil Țiper, care după ce și-a arătat satisfacția că a participat la această solemnitate, a întrebat: „Cum se face că un asemenea templu nu e zugrăvit ca de obicei?”

Răspunsul a venit prompt și sincer din partea președintelui:

— Din lipsă de fonduri!

— Și cum cit ar costa o asemenea operațiune?

Oaspețele a emis pe loc un cec în valoarea necesară.

Au fost aduși zugravii de la Viena — meșteri renumiți care au zugrăvit templul. După 70 de ani culorile nu s-au șters, frumusețea liniilor, mai ales ale celor din jurul chivotului mai poate fi admirată și acum.

La o nouă întâlnire cu iscusitul „isto-

riograf”, reluînd discuția pe aceeași temă, mi-a relatat:

„Primul cantor la acest templu a fost Moise Șoihet, al doilea a fost Iomtov Aron, care a oficiat între anii 1907—1911 și a plecat de aci în America.

Impresionat de vîdlitul regret al enoriașilor, a promis că va trimite pe unul mai bun ca dînsul și s-a ținut de cuvînt. A scris profesorului său, Pinhas Leib Tak și l-a determinat să vină la Dorna ca prim-cantor. La templu a funcționat între anii 1917—1937. E înmormîntat la cimitirul evreiesc din Vatra Dornei. După moartea lui nu s-a mai aflat cine să officieze cu atîta iscusință, cu atîta măiestrie, în timpul marilor sărbători. Ultimul cantor a fost hahamul Leibovici.

Ca încheiere, vreau să notați că în afara lăcașurilor sfînte pomenite, în anul 1902, un colectiv de enoriași au clădit la Dorna Sinagoga Meseriașilor, care în timpul războiului a fost devastată de hitleriiști și pînă la urmă demolată.

Și acum despre comunitatea evreilor din Dorna. Cei mai mulți sînt oameni în vîrstă, unii suferinzi. De aceea sînt ajutați de Federația comunităților evreiești cu alimente, îmbrăcăminte și bani.

Este important cum se împarte ajutorul: În ajunul sărbătorilor de Sueot m-am aflat din întîmplare în biroul secretarului comunității, d. Binderer. Am văzut că ajutorul în alimente era pregătit dinainte; o scurtă formalitate și beneficiarul pleca cu bunurile oferite de Federație și bineînțeles însoțite cu bune urări de sărbători.

Mulțumirea se citea pe fețele tuturor. Toate sărbătorile, începînd cu Roș Hașana, Iom Kipur, Sueot, Simhat Tora au fost prăznuite potrivit tradiției. Trebuie subliniat faptul că și în toate zilele săptămîinii, dimineața și seara se face rugăciunile cu minian, la Vinițer Șul.

Iată că și în acest colț de țară o mică comunitate are posibilitate a-și păstra credința datorită libertății religioase de care se bucură toți cetățenii acestei țări.

LEON BERTIS

DECESE

În perioada 26 noiembrie — 10 decembrie 1972, în cimitirile Comunității Evreilor din București au fost înhumați următoarele persoane:

Meier Maria (73 ani), Sf. Ion Moși 21; Rosenberg Malca (89), Bd. Republicii 161; Finchel Tene (88), Pote-rași 12; Somer Max (73), Baba Novac 10; Grünberg Gustav (74), Elena 2; Făinaru Etty (78), prof. Georgescu 12; Braunstein Malca (74), Mitropolit Filaret 28; Brănișteanu Vasile (75), Batiștei 28 A; Feldman Fișel (66), Calea Rahovei 105; Polac Lora (78), Antim 37; Zeligher Hereșcu (72), Constructorilor 31; Albecu Ana Haia (84), Ploiești; Griffel Maria (71), Lantului nr. 1; Bercu Dvoira (75), Luterană 5; Braunstein Eugenia (75), Laminorului 49; Ianchilevici Manase (82), Sabinelor 7 A; Marcus Feiga (77), Barbu Văcărescu 155 A; Marcus Leia (85), Maior Coravu, bloc C 5; Kozlovski Meier (69) Cuza Vodă 89.

Slăvitele lumini de Hanuca...

(Urmare din pag. 1-a)

IN MARILE COMUNITĂȚI DIN ȚARĂ

De la templu, Eminența Sa a plecat direct la gară, începându-și vizita în principalele comunități din țară. După cum am spus, programul a fost astfel alcătuit ca să fie cuprins numărul maxim posibil de comunități. Firește, era un program extenuant, inspirat din rivnă sfântă și dragoste nemărginită pentru comunitățile noastre și coreligionari.

Împreună cu Eminența Sa a plecat d. Emil Sechter, secretar general al Federației Comunităților Evreiești Mozaice, primcantor Jucovski, precum și o formație corală a cursurilor de Talmud — Tora. În prima parte a voiajului s-a aflat și delegația de rabini din S.U.A.

Dintru început, Eminența Sa și persoanele care l-au însoțit s-au îndreptat spre Dorohoi, fiind întâmpinați de conducerea comunității: secretar Elias Rohrlieh și de d. rabin Pincas Wasserman. La principală sinagogă din oraș se aflau adunați aproape toți coreligionarii, care au urmărit cu evlavie serviciul divin și predică Eminenței Sale.

A fost vizitat căminul de bătrâni al comunității, oaspeții exprimându-și admirația pentru această realizare de seamă.

Cîteva ore mai târziu, Eminența Sa a fost primit de enoriașii altei comunități importante din nordul Moldovei — Botoșani, fiind salutat de d-nii Samuel Vitvitic, președinte și haham Strul Moscovici. Ceremonia de Hanuca a avut loc la Sinagoga Mare. A urmat vizitarea restaurantului ritual al comunității, unde iau masa zilnic — cu sau fără plată — numeroși coreligionari din localitate.

„Popas sărbătorec la Iași, această comunitate de veche tradiție din bătrîna cetate a Moldovei. Păstorul nostru spiritual și ceilalți oaspeți sînt salutați cu multă căldură de d. dr. Simon Kaufman, președintele comunității, haham Solomon Dazber și de ceilalți conducători locali.

Serbarea de Hanuca a avut loc la Sinagoga Mare din Tirgul Cucului, veche de peste 300 de ani. lăcaș vestit în lumea evreiască datorită rabinilor și erudiților care, de-a lungul vremurilor, au păstrorit aici.

Conducerea comunității a oferit o masă în onoarea Eminenței Sale și a celorlalți oaspeți.

A doua zi, păstorul nostru spiritual s-a îndreptat spre Fălticeni. De această obște îl leagă simțăminte deosebite, căci aici a păstorit părintele său, gaonul Arie Leib Rosen și tot aici și-a trăit d-sa anii copilăriei și adolescenței.

În frumoasa și impunătoare sinagogă din oraș a avut loc ceremonia aprinderii luminărilor, în prezența aproape a tuturor coreligionarilor. Cuvîntul de salut a fost rostit de d. av. M. Feurstein.

În aceeași zi, Eminența Sa a vizitat o altă comunitate de veche tradiție: Piatra Neamț — obște cunoscută prin tradițiile ei hasidice, de cultură ebraică, religioasă și laică. Cuvîntul de bun venit a fost rostit de d. Leon Haimovici, președintele comunității.

A șasea zi de Hanuca a fost dedicată celor două comunități dunărene, Galați și Brăila. La Galați a rostit alocuțiunea d-l Leib Butnaru. La Brăila a vorbit d. președinte dr. S. Herșcovici. Și aici a domnit aceeași atmosferă de sfîntă însuflețire, prezența conducătorului nostru spiritual sporind strălucirea luminilor festive.

Ultimele două zile de Hanuca au fost consacrate comunităților din Transilvania. Miercuri după amiază, Eminența Sa a fost oaspețele comunității din Tg. Mureș. Cu acest prilej a avut loc ceremonia de Hanuca Abait, inaugurare solemnă a templului din oraș, renovat prin grija și fondurile Federației. În acest impunător lăcaș sfînt a avut loc serbarea de Hanuca. Cuvîntul de salut a fost rostit de d. A. Scheiner, președintele comunității.

Seara, Eminența Sa s-a aflat în mijlocul coreligionarilor din Cluj. Distinși intelectuali, enoriași de vază ai obștei, au ținut să-l întâmpine și să-l salute cu multă venerație pe d. Șef-rabin. Conducerea comunității a oferit o masă în localul restaurantului ritual. Dl. dr. N. Kertesz, președintele comunității, a adresat cuvîntul de bun venit.

A opta zi de Hanuca a fost ziua comunităților din vestul țării: Oradea, Arad și Timișoara. În fiecare din aceste orașe, aceeași bucurie sărbătorească pe chipurile și în sufletele coreligionarilor. La Oradea a vorbit d. Matei Blau, președinte; la Arad, d-nii Alfred Schlesinger și prim prim-rabin dr. Ernest Neuman. Tot d. dr. E. Neuman a rostit o inimoasă alocuțiune la templul din orașul Timișoara.

ȘI ÎN MICILE COMUNITĂȚI

Trăducînd în fapt indicația Eminenței Sale, Federația a făcut tot ce a fost necesar pentru ca și enoriașii din comunită-

țile mai mici să aibă parte de bucuria sărbătorii. În acest scop a fost întocmit un program care să asigure tuturor comunităților prezența unui reprezentant al Federației, precum și ajutorul trebuitor pentru organizarea sărbătorii.

Potrivit acestui program, d. prim-rabin Ernest Neuman — Timișoara a vizitat comunitățile din orașele Deva, Sibiu, Lugoj, Reșița și Brașov. D. Daniel Segal, președintele Comunității Evreilor din București a vizitat comunitățile din orașele: Ploiești, Bacău, Roman, Suceava, Tecuci și Birlad. D. Victor Rusu, prim-redactor al „Revistei culturii mozaice, a vizitat comunitățile: Baia-Mare, Satu-Mare, Vatra Dornei, Cimpulung Moldovenesc și Rădăuți. În fiecare din aceste centre, reprezentanții Federației au asistat la festivitatea de Hanuca, vorbind despre semnificația sărbătorii.

„Hanerot halalu, slăvite sînt luminile sacre de Hanuca și slăvit fie Cel etern că ne-a învrednicit să sărbătorim cu fast și în deplină libertate sărbătoarea de Hanuca, acest Hanuca 5733 de care ne vom aduce aminte multă vreme.

Federația Comunităților Evreiești Mozaice exprimă mulțumiri tuturor aceluia care și-au dat contribuția, cu atîta suflet și dăruire, pentru reușita sărbătorii de Hanuca 5733.

Copacul lui Avraham

Doi dintre copacii lui Avraham sînt celebri. Primul este pomul din Hebron, la umbra căruia oaspeții săi cerești, cei trei ingeri care au luat chip de drumeți osteniți au stat și s-au ospătat iar patriarhul a stat alături de ei (Gen. 18, 8). Și acum localnicii arată turiștilor un copac despre care tradiția afirmă a fi cel al lui Avraham.

Al doilea copac a fost sădit de Avraham la Beer-Șeva. Istoria sa ne e sugerată de comentariul lui Nahmanide, care scoate în evidență faptul surprinzător că Avraham a găsit de cuviință să aducă de la Beer-Șeva la Ierusalim lemnele necesare pentru sacrificiul lui Itzhak. El bănuiește că Avraham a vrut să fie sigur că focul sacrificiului va fi alimentat cu lemn sănătos, nu viermănos. Ur-mărind mai departe firul întâmplării, o legendă susține că din dumbrava care a crescut în jurul lui a luat Iacov, nepotul lui Avraham, puieții care au devenit copacii din care mai târziu urmașii aveau să taie scîndurile pentru construirea sanctuarului din deșert, după ieșirea din sclavie.

Copacii sînt menționați și a treia oară în legătură cu Avraham. Cînd Sara a murit la Hebron, Avraham se mai afla la Beer-Șeva. După ce s-a întors, a început să caute un loc în care să-și înmormînteze soția iubită.

El a cerut lui Efron-hititul să-i dea „peștera Macpela, de la capătul țării sale”. Reiese de aici că nu a cerut decît loc pentru mormînt, fără drepturi sau titluri asupra terenului pe care se afla. Efron a fost acela care a hotărît să-i dea o bucată mai mare de pămînt. „Nu, domnul meu, ascultă-mă pe mine: eu îți dau țarina și peștera cea dintr-însa (Gen. 23, 11). Și au început să negocieze atît pentru țarină cit și pentru peșteră. Iar cînd tranzacția a fost încheiată „țarina și peștera din ea și toți pomii din țarină și tot ce era în hotarele ei de jur împrejur s-au dat lui Avraham moșie pe veci”.

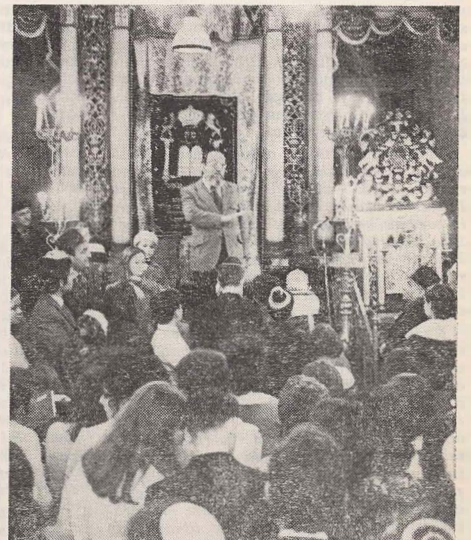
Serbarea de Hanuca la București. Eminența Sa împarte daruri celor mai tineri membri ai obștei.

În a treia zi de Hanuca, la Dorohoi.

În aceeași zi, Eminența Sa vorbind enoriașilor de la Botoșani

Serbarea de Hanuca la Botoșani. Un membru al delegației rabinilor din S.U.A. adresînd un cald cuvînt de salut.

Imagini
de la sărbătorirea
de Hanuca 5733
în comunitățile
noastre

Din trecutul comunităților noastre Obștea din târgul Bivolari

O activitate bogată

Tîrgul Bivolari a fost înființat în deceniul al IV-lea din secolul al XIX-lea.

În legătură cu acest tîrg, în dicționarul geografic al județului Iași, de C. Chirița, București 1888, la pag. 29, se spune:

„Bivolari: tîrgușor înființat în 1834 se află în partea de sud a comunei Bivolari, pl. Turia, situat pe valea și malul drept al râului Prut, la o depărtare de 43 km. de orașul Iași. Prin mijlocul tîrgului trece șoseaua județeană Iași—Botoșani. Are o populație de 338 fam. sau 1206 locuitori, din cari peste 1000 sunt evrei, ocupîndu-se, parte de bătănie și lipscănie, parte cu meseriile, ca: croitoria, ciobăria etc.; parte face comerț ambulant prin satele limitrofe, cumpărînd: vite, produse, paseri, ouă etc.”

Nu avem primul hrisov pentru înființarea tîrgului și nici vreo învoială încheiată între proprietarul moșiei și tîrgoveții care poplau așezarea înainte de 1838.

În deceniul al 5-lea din secolul trecut apar noi documente despre înființarea tîrgului Bivolari. Astfel domnitorul Mihai Sturza (1834—1849) acordă, pe data de 8 iulie 1843, la „cererea dumilorale epitropii casă răposatului boier hat(man) Iordachi Ghica”, următorul:

„Hrisov domnesc 1843 iulie 8.

„Între lucrările celei datornici a domnilor ocîrmuitori fiind și îngrijirea cătră chipurile ci aduc înflorire negotului pămîntului patrii d-a le statornici cu legiurile cuvîncioase și a înlesni pi toți acei ci din rivnă pun înainte și cer a fi lucrători la unile ca aceste isprăvi și precum adunările di iarmaroece pi la tîrguri și moșii sint cel dintîi tomi a toată îndemnarea negotului, căci acolo își află nu numai lucrătorii di pămînt dar și oricari alții cîștigare folosurilor din ostinelile lor, am luat amînte la cererea dumilorale epitropii casă răposatului boier hat(man) Iordachi Ghica spre a să hărăzi privilegii di a faci la moșia Cornul Negru sau Bivolarii di la fîntul Eșii, dughenile ci va socoti a fi trebuitoare, o zi di tîrg pi toată săptămîna precum și 12 adunări di iarmaroece pi an.

Si din anafora domnescului nostru Sfat supt nr. 1075, încredîntîndu-ne domina me că statornicirea iarmaroeceilor la arătata moșie sint di folos și di îndemnare alivierisului obștesc, incuviîntăm arătata cerere a dumilorale epitropilor și prin acest al nostru domnesc hrisov, hărăzim și legiuim urmarea acelor iarmaroece și anume: 1-ii — la zi întăi septemvri; al 2-le la sfîntul apostol Toma — octomvri 6; al 3-le la sfîntii voievozi — noiemvri; al 4-le la sfîntul Spiridon — dechemvri 12; al 5-le la sfîntii Trii Ierarhi Vasile cel Mare, Grigori bogoslav și Ioan Zlataust — ghenarie 30; al 6-le la sfîntul Haralambie — februar 10; al 7-le la sfîntul Alexa — mart 17; al 8-le la sfînta Marie Egipteană — april 1; al 9-le la sfîntul Irimia, mai 1; al 10-le la sfîntul Ioan di la Suceava, iunie 2; al 11-le la sfîntii fără di argînți Cozma și

Damian; și al 12-le la Schimbarea la față, august 6; iar ziua de tîrg în fieșcare săptămîna — Joia, precum și înființarea de dugheni, pentru cari și poronim dumisali vel vistiernic ca prin publicații să aduce în știința obștească asămîne hărăzire spre a deplini urmarea cuprinderii hrisovului acestuia, iar pi cei din urma noastră luminați domni, frații noștri cari din dumnezăiască vroîntă vor agiungi ocîrmuitori fării aceștie poftim nu numai să să strămute această legiure folositoare și de obștească priință ci mai ales să o întărească, pentru nesfîrșita ta laudă. S-au scris hrisovul acesta la scaunul domniei noastre în orașul Eșii în anul al 10-le a domniei noastre la Moldova.”

(Arh. St. Iași, Tr. 1768 op. 2017 dos. 281, f. 266)

Două materiale — un raport și o cerere — publicate în anii 1860—1861, în legătură cu unele probleme ale tîrgului Bivolari și diferende între proprietar, tîrgoveți și posesorul (arendasul) tîrgului, ne informează că în afară de hrisovul înserat mai sus au mai existat două învoieli între stăpînii moșiei și negustorii, în anii 1844 și 1848.

Din aceeași sursă mai aflăm că tîrgoveții „cer desființarea învoielii din 1848 ca obijduitoare lor, și aplicarea alteia din 1844 săvîrșită cu dumnealui Teodor Balș fostul proprietar...” Nu cunoaștem conținutul acestor învoieli care ne-ar fi dat amănunte despre înființarea tîrgului, dar este clar că cea din 1844 era mai avantajoasă negustorilor... Iată ce mai găsim acolo: „În privirea, dar a acestora s-a ordonat” (de către Ministerul de Interne) „comisarului de Bivolari ca — în minunt de la primirea ordinului — să puie în aplicatie așezarea ce a făcut dumnealui Teodor Balș cu viețuitorii în acel tîrg în anul 1844, încredințat de Judecătoria de Eșii sub nr. 567, așa precum tîrgoveții au declarat subscrisului că se mulțumesc cu acea așezare pe temeiul căreia au și înființat acel tîrg. Ordinindu-i-se, totodată, dumisale comisurului a privilegia cu strictețe a nu se lua de la tîrgoveți, de către proprietate sau posesor nici un ban peste cuprinderea acelu așezări, invitîndu-se și pe subprefectul de Turia a avea o de aproape privilegere a se îndeplini acest ordin fără cit de puțină abatere.”

(Din: Documente privitoare la istoria economică a României Orașe și tîrguri 1776—1861. Moldova Seria A Vol. II. București 1960, paginile 452—453).

Bivolarii nu apar pe lista de „Iarmaroece și tîrguri din Moldova” întocmită în 1842, dar apare în „Lista tîrgurilor și tîrgușoarelor mai însemnate” din 15 august 1855 și în cea din 1859.

Dăm după Verax cifre informative despre mișcarea populației evreiești din acest tîrg: la 1838 erau 236 evrei, la 1859, 442, iar la 1899 erau 1005 evrei.

MANAȘCU COTTER

(Urmare din pag. 1-a)

mul ministru al Canadei Pierre Trudeau, ministrul de externe Michael Sharp și conducătorii iudaismului canadian au adresat mesaje de salut, respect și simpatie Șef-rabinului cultului mozaic din România. La banchetul oferit în cinstea oaspeților de către toate marile organizații evreiești, solemnitatea a început prin întonarea imnului de stat al Republicii Socialiste România de către orchestra.

Cele mai importante organe de presă au consacrat un spațiu larg vizitei solului evreilor din România iar posturile de radio și televiziune au difuzat declarațiile d-lui Șef rabin despre viața comunităților evreiești din România.

La 17 noiembrie d. Șef-rabin a avut la New-York o lungă și cordială întrevedere cu dr. Nahum Goldman, președintele Congresului Mondial Evreiesc.

În ziua următoare, d-na și d. dr. Rosen au fost oaspeți congregației „Beth Shalom” din Lawrence (Long Island). D. Șef-rabin a rostit predica de Șabat *Vajetzei* iar d. rabin Gilbert Klaperman (membru în prima delegație rabinică ce a vizitat România în 1956 și prieten devotat al conducătorului nostru spiritual) a rostit un cuvînt de omagiu la adresa oaspetelui și de respect la adresa României Socialiste, în care evreei se bucură de deplină libertate și egalitate de drepturi.

La 19 noiembrie, d. Șef-rabin a fost oaspetele comunității din New-Jersey (Paramus) unde a fost salutat de d. rabin Gottlieb.

În ziua următoare, d-na și d. dr. Rosen au plecat la Rochester, unde d. Șef-rabin a luat cuvîntul în cadrul unui prînz oferit în onoarea d-sale de „Jewish Welfare Fund” și a fost salutat de către d. S. Goldberg, unul din fruntașii lui United Jewish Appeal.

În aceeași seară d. Șef-rabin și d-na au fost oaspeții congregației din Queens-New York, al cărei păstor spiritual, d. rabin dr. Israel Mowshowitz i-a adresat un călduros salut.

Această distinsă personalitate rabinică din S.U.A. a relatat impresii despre viața religioasă evreiască din România.

Răspunzînd invitației lui „Union of Hebrew Congregations” d. Șef-rabin a conferențiat, în ziua de 21 noiembrie a.c., în fața membrilor acestei organizații.

În aceeași zi, ambasadorul României la Washington Corneliu Bogdan și d-na au oferit o recepție în cinstea oaspeților. Au luat parte personalități conducătoare ale evreilor americani. Recepția s-a desfășurat într-o atmosferă cordială.

Seara, oaspeții au luat parte la un cocteil oferit de „Foundation of Conscience” de sub președinția d-lui rabin Arthur Schneer.

D-na și d. Șef-rabin au fost apoi oaspeții d-nei și d-lui rabin dr. Arthur Hertzberg, președintele Congresului evreilor americani. La templul Immanuel din Englewood d. Șef-rabin a fost omagiat de către d. dr. Hertzberg.

În ziua de 22 noiembrie, d. Șef-rabin a vorbit înaintea organizației rabinilor din New York, „Board of rabbis” fiind salutat de președintele acesteia d. rabin Bercovits.

Oaspeții au plecat apoi la Miami, unde în aceeași seară d. Șef-rabin a luat cuvîntul în fața rabinilor și conducătorilor de congregații din acest oraș.

La 24 noiembrie, d. Șef-rabin, însoțit de d. rabin dr. Mowshowitz a fost oaspetele la prînz al d-lui dr. Belkin, președintele marii universității americane „Yeshiva University” (la care d. dr. Rosen a rostit prelegeri despre istoria evreilor din România, în anul universitar 1961—1962).

Sîmbătă 25 noiembrie, d-na și d. Șef-rabin au fost oaspeții congregației „Zihron Efraim — Park East Synagogue”. D. rabin Artur Schneer a rostit un cuvînt în care a relevat aportul d-lui Șef-rabin dr. Mosen Rosen spre binele comunităților din România. Predica a fost rostită de Eminența Sa dr. Moses Rosen. În cinstea oaspeților, d-na și d. rabin Schneer au oferit un prînz, la care au luat parte distinsse personalități.

La 26 noiembrie, d. Șef-rabin a rostit o prelegere la comunitatea din Stamford (Connecticut), în fața unui public numeros. D. rabin Ehrankrantz, președintele Consiliului rabinic al lui United Jewish Appel, a prezentat pe vorbitor, în cuvînte pline de căldură și emoție.

Comunitatea din Stamford a oferit un dineu în cinstea oaspeților.

În ziua de 37 noiembrie a.c. d-na și d. Șef-rabin dr. Moses Rosen au părăsit S.U.A., îndreptîndu-se spre Paris, unde Eminența Sa a participat la ședința Consiliului de direcție (Governing Council) al Congresului Mondial Evreiesc.

În ziua de 30 noiembrie a.c. Eminența Sa și d-na dr. Rosen s-a întors în țară.

Itinerarii biblice

Izvorul Gihon

„Cine nu a văzut bucuria scoaterii apei nu știe ce e bucuria”. Aceste cuvinte cuprinse în Talmud sugerează scena care se petrecea la Ierusalim, în timpul celui de al doilea templu, în ziua a doua de Sucți, cînd în fața mîntîmii adunate a-vea loc ceremonia scoaterii apei din izvorul Gihon, de la poalele muntelui Sion. Izvorul Gihon este una din vechile surse de apă ale Ierusalimului.

Se pare că arta de a folosi orice sursă de apă disponibilă — lucru esențial într-o regiune aridă — era dezvoltată în antica Iudee. Lucrul e și mai evident dacă avem în vedere marile cantități de apă necesare pentru îndeplinirea prescripțiilor religioase iudaice privind curățenia și purificarea și totodată nevoile multîmii pelerinilor care de trei ori pe an venea în orașul sfînt.

Niciun oraș din Iudeea nu avea o situație mai favorabilă, atît din punct de vedere geografic cît și topografic pentru a se asigura cu apă. Aceste surse se aflau atît la suprafață cît și cele de apă freatică. Apa de ploaie care se scurgea de pe acoperișuri era strînsă în rezervoare săpate în stîncă. De asemenea se strîngea apă în lacuri de acumulare, ca acela al lui Șlomo. Unele dintre ele erau construite cu ajutorul barajelor. După cum am mai arătat, izvorul Gihon a jucat dintotdeauna un rol important. Cînd regele Iezekia, la sfîrșitul celui de al optulea secol înaintea erei noastre, s-a văzut amenințat de primejdia de a fi asediat de către asirieni, a inițiat colectarea apei din izvorul Gihon și dirija-

rea ei în oraș prin tunelul Siloam, lung de 500 metri, a cărui construcție este relatată în a doua carte a Cronicilor, capitolul 32. În anul 1880 s-a descoperit o inscripție, în limba ebraică, ce descrie modul în care a fost executată această lucrare.

Altă sursă de apă pentru aprovizionarea Ierusalimului a fost izvorul Ein Rogel. Dar cele mai interesante sînt cele două apeducte antice, unul pentru a capta apa izvorului Arud de la nord de Hebron iar celălalt al unei surse de apă de la Efton, la sud de Bellehem.

Cine a construit cele două apeducte? Se crede că regele Herodes (40—4 înainte erei noastre). El a fost primul care a adus în Ierusalim apă de la distanțe mari, folosind tehnica cunoscută de romani. În timpul domniei sale, Ierusalimul a cunoscut o mare dezvoltare iar creșterea populației trebuia să-i corespundă o creștere a cantităților de apă disponibile. Unul dintre cele două apeducte aducea apă pînă la Muntele templului, unde de trei ori pe an se adunau sute de mii de pelerini. Conducerea se termina în azara, curtea principală a templului. Acest lucru este atestat de Talmud (Ioma 31, 71) care ne relatează că „apa ajungea în azara la 23 de coși deasupra solului”.

Comentarii sint de părere că una dintre conducte a fost construită de Pontus Pilat, în timpul guvernării sale (25—35 e.n.). El se bazează pe informația lui Josephus Flavius din „Războiul evreilor” că Pilat a provocat din nou minia populației atunci cînd a folosit korban-ul, sumele de bani

destinate unor scopuri sfînte, pentru a săpa un canal prin care să aducă apă de la mare la distanță. Totuși, un proiect atît de grandios pare mai curînd opera lui Herodes, omul care a construit un templu mare, palate și fortărețe și care a construit apeducte și în alte părți ale țării.

La sfîrșitul perioadei celui de al doilea templu, prin anul 70 e.n., populația Ierusalimului număra 200 000 suflete; atunci a intrat în folosință apeductul care aducea apă pînă la Muntele templului, iar surplusul în orașul de jos. În timpul domniei lui Adrian, în cel de al doilea secol al erei noastre, romanii locuiau în Aelia Capitolina și în orașul de sus, iar fortărețele Phasael, Hippicus și Mariamne — care la ordinul lui Titus au fost păstrate — erau folosite de legiunea a X-a. Atunci a fost construită cea de a doua conductă, ca să aducă apă în orașul de sus. Această conductă a continuat să fie folosită și în perioada bizantină, cînd populația Ierusalimului scăzuse la 80 000. Începînd din acea perioadă, apeductele au fost folosite temporar, în perioadele de prosperitate a orașului. Mai tîrziu, cînd populația a scăzut la 30 000 de oameni, unul dintre apeducte a fost scos din uz.

Se pare că cruciații nu au folosit niciodată conductele de apă. Un istoric arab relatează că atunci cînd au asediat orașul acestia au suferit de lipsa apei pe cînd asediații aveau apă în cantități suficiente. Mai tîrziu, în perioada mamelucilor (secolul XIII—XVI) s-a construit fortul Qalat al-Burak pentru a se asigura aflurul de apă de la eleșteul lui Șlomo spre Ierusalim.

Obiceiuri de nuntă la evrei

II

Printre obiceiurile păstrate pînă în zilele noastre, cel puțin în unele comunități evreiești din Europa, se cuvine amintit cel cunoscut sub denumirea *shivlonot*. Numele derivă dintr-un cuvînt grecesc care înseamnă simbol — în acest caz fiind vorba, firește, de simbolul căsătoriei. În Talmud e folosită la plural pentru a indica darurile pe care logodnicul le trimite logodnicei în intervalul de timp care desparte logodna de căsătorie și chiar după aceea.

Obiceiul de a oferi daruri costisitoare, adesea din arginți, a fost tema unor dezbateri interesante în literatura rabinică. Ele au dus la următoarele concluzii: *shivlonot* nu trebuie să fie considerate drept un mijloc de a cumpăra o femeie. În caz de divorț sau de moarte a acesteia, ele revin soțului. Mai tirziu s-a instaurat obiceiul de a oferi *shivlonot* și logodnicului. În comunitățile din Germania, mirele și mireasa își trimiteau reciproc cadourile în ajunul nunții. Ele erau, de obicei, cingători de argint pe care mirii le purtau sub baldachinul nunții. Aceste cingători erau purtate și la aniversarea căsătoriei. Astfel, un desen de acum un veac, reprezentînd aniversarea de 30 de ani de la o nuntă, ne arată un bărbat și o femeie, sub baldachin, înconjuși de copiii lor, toți în costum de ceremonie; femeile care participă la această sărbătorire familială poartă centuri de arginți.

Un tablou celebru al pictorului Moritz Oppenheim, din secolul trecut, intitulat „Ceremonia de nuntă”, reprezintă pe mire și mireasă împodobiți cu lânțioare de arginți foarte asemănătoare, cu singura diferență că cel al miresei are un mic pandantiv (probabil un flacon cu parfum).

În comunitățile din Europa de răsărit, mai ales în Polonia, se obișnuia să se trimită daruri mai modeste. Logodnica trimitea în dar mirelui un *talit-zekel*, în care acesta își păstra șalul de rugăciune și fiacterele. Mireasa executa o broderie cu motive evreiești, de pildă doi lei care sprijină Tablele legii sau doi cerbi între care se află steaua lui David. Pentru viitorul ei cămin ea lucra artistic un sac pentru *matzot*, de asemenea cu broderii în motive evreiești. Aceste *shivlonot* se numeau de obicei „daruri de nuntă”.

PANGLICI PENTRU TORA ȘI INELE

În comunitățile evreiești din Italia, logodnica trebuia să brodeze o panglică pentru împodobirea sulului Torei. Broderia cuprindea numele ei și al logodnicului, precum și data căsătoriei. După căsătorie, panglica era donată sinagogii pe care o frecventau tinerii căsătoriți. Logodnica primea în dar de la logodnicul ei o cutiută de arginți, pe capacul căreia erau gravate scene biblice sau munci efectuate de femei. Ea servea pentru păstrarea cheilor casei.

Un alt obicei, răspîdit în nordul Italiei (la Venetia), în Germania, Boemia, Polonia și chiar în Africa de nord cerea ca mireasa să poarte la nuntă un inel de arginți, mai rar de aur. Pe inel erau gravate o sinagogă și versetul 7, 34 din Ieremiahu: „Glasul bucuriei și glasul veseliei, glasul mirelui și glasul miresei”, urmate de urarea *Mazal tov*. Acest inel era de cele mai multe ori împrumutat miresei de către sinagogă, fiind apoi înlocuit cu inelul nupțial. Clădirea minusculă simboliza urările comunității și speranța că tînăra pereche își va construi un cămin traic în care va fi păstrată tradiția evreiască.

SPARGEREA PAHARULUI

Unele dintre obiceiurile introduse în ceremonia de nuntă de către comunitățile sefarde din Olanda, Italia sau de cele askenaze din sudul Germaniei, au intrat în

ritualul religios. Așa de pildă spargerea unui pahar, la sfîrșitul ceremoniei nupțiale. Se pare că acest obicei era cunoscut și în perioada talmudică. Ca și postitul în ziua nunții, spargerea paharului trebuie să amintească tinerilor, chiar în cea mai fericită zi a vieții lor, evenimentul tragic al distrugerii templului. Și astăzi, în majoritatea comunităților evreiești, mirele sparge sub baldachin cu piciorul un pahar. În Turcia se obișnuiește să se spargă cite un pahar atît la logodnă cît și la nuntă. O acvarforte a gravorului Bernard Picard reprezintă o scenă de căsătorie a unor evrei sefarzi, în care mirele sparge un pahar aruncînd-l într-un vas de aramă aflat pe jos, în fața miresei. Acest obicei care se practica în comunitățile de origine portugheză și spaniolă din Olanda la începutul secolului al XVIII-lea, datează dinainte de expulzarea lor din aceste țări și se mai practică și azi în unele comunități din Italia.

În comunitățile din sudul Germaniei era obiceiul că mirele arunca un pahar cu vin pe o piatră plasată pe zidul exterior, de obicei zidul dinspre nord al sinagogii. „Piatra baldachinului” sau „piatra nupțială” — cum era denumită — avea gravată în centru o stea iar în mijloc cuvintele *Mazal tov*. Citeodată cuprindea și data inaugurării sinagogii sau data cînd piatra a fost zidită. Dintr-o descriere cuprinsă în „Cartea obiceiurilor” de Mahary (1360—1427) aflăm că în acea perioadă înainte de a se sparge un pahar se pronunța binecuvîntarea: „Fie ca iubita să se bucură”. Kirschner descrie de asemenea obiceiul spargerii paharului în cartea sa apărută la Nürnberg în 1724 „Ceremonial iudaic”.

CE FRUMOASĂ E MIREASA!

Evreii yemeniți respectă și azi tradițiile seculare privind îmbrăcămînta miresei. În Israel se pot vedea nunți yemenite la care miresele poartă sub baldachin aceeași rochie pitorească pe care o purta bunica ei, confecționată din țesătură cu fire de aur, în timp ce domnișoarele de onoare poartă rochii țesute din fire de arginți.

Rochia este împodobită cu broderii și bijuterii lucrate în filigram. Pe cap mireasa poartă un fel de tiară dreptunghiulară, împodobită cu flori și pietre strălucitoare, care cîntărește aproape douăzeci de kilograme.

Rochia este completată de pantaloni bufanți, strînși la călcîi, garnisiți cu broderii roșii, considerate a aduce noroc. Un motiv stelar, reproducînd în diferite locuri, simbolizează urarea tradițională: „Drumul vieții tale să fie presărat cu stele”.

Mireasa poartă multe bijuterii, atît ale ei cît și împrumutate de la membrii familiei, închiriate de la un bijutier. În fiecare deget trebuie să aibă cite un inel și numeroase brățări pe brațe; mai poartă lanțuri de aur, coliere de arginți, șiraguri de perle și corali, broșe și amulete.

Mireasa își vopșește unghiile cu hene roșu și va continua așa timp de o lună de zile, în amintirea evenimentului fericit. În timpul ceremoniei vopsirii, femeile dansează în jurul miresei; peste capetele lor se leagă un vas cu mirodenii, simbolizînd drumul îmbălsămat de care mireasa va avea parte în viață.

La masa festivă, mireasa e condusă de mama și surorile mirelui. Pentru privitorii nevizități e întotdeauna un motiv de uimire că mireasa se poate menține dreaptă, în ciuda greutății rochiei, bijuteriilor, pozoabelor, a tiarei de pe cap, care nu lasă să se vadă decît ochii, nasul și gura. Dar este marele moment al vieții ei și e dispusă să suporte greutatea vestimentului ei de gală, fericită de a menține și în acest fel o tradiție seculară.

Cum se intona psalmii în antichitate

Cuvîntul „selah” care este menționat de 73 de ori în psalmii și la traducerea căruia s-a renunțat frecvent, ne va ajuta să înțelegem mai bine felul în care se executau psalmii. M. Hartiner, după ce a procedat la un studiu comparativ al textelor, a emis ipoteza că este vorba de un cuvînt compus din abrevierea a două cuvinte: *Siluk*, pe care-l traduce prin refren și *Higaion*, cîntare dintr-un instrument fără rostre de cuvinte. Ne vine imediat în minte responsa antifonată confirmată de structura versurilor a numeroși psalmi care, în cele din urmă trebuiau să fie executate cam în felul următor: jumătate din cor intona primul verset, apoi ambele grupuri ale corului cîntau împreună *siluk-ul*, urmate în a treia mișcare numai de instrumente (*higaion*). După aceea se urma același procedeu în trei fraze pentru partea a doua a versetului dublu, cu excepția cazului cînd, pentru variație, îl intona partea a doua a corului. Probabil că Hartiner are dreptate, deoarece descrierea sa corespunde a ceea ce o face Philon unui cîntec cîntat cu prilejul unui ospăt, și care imită cîntarea lui Moșe ce urmează forma tipică a versetului ebraic în trei părți.

Nehemia, în cap. XII, ne descrie folosirea spectaculoasă a antifoniei cu prilejul inaugurării zidurilor Ierusalimului, descriere pe care am dori s-o rezumăm pentru a încerca să dăm un exemplu concret de ceea ce expunem, s-ar putea într-un chip prea abstract:

Sînt adunați leviții și li se încredințează șir-ul (singularul lui *șirim*, *meșiltaim*-ii (cuvînt avînd aceeași rădăcină cu termenul folosit pentru țîmbal), *nevalim*-ii (pluralul lui *nevel*) și *kinorot*. Se plasează două coruri mari (*todot*) pe zid, fiecare dintre ele îndreptîndu-se într-o direcție opusă. Preoții, avîndu-l în frunte pe Ezra, duc în miini „instrumentele lui David” și trîmbițe. Ne putem lesne închipui efectul acustic și psihologic al acestui mod alternat care este strîns legat de acțiunile de exprimare a laudei (*todot*), cum o dovedește folosirea acestui termen pentru a desemna corurile. Nu întîlnim aici mențiunea unei alternări între preot și comunitate, așa cum o cunoaștem în sinagogă, dar în capitolul precedent (*Nehemia*, XI, 17). Matania, fiul lui Miheia, este desemnat ca „*Roș hate hita*”, adică starostele cîntării de laudă, a cărui funcție pare să fi fost germenul acestui mod de execuție.

Specialiștii și-au pus de multe ori întrebări cu privire la semnificația anumitor inscripții care figurează în fruntea Psalmilor și care par că vor să precizeze tonalitățile lor sau să amintească o melodie deja cunoscută după care trebuiau cîntate. Ei s-au gîndit de asemenea și la numele unor instrumente care ar fi servit la împărțirea Psalmilor, dar aceste nume nu se referă la instrumentele din care se cînta în templu, iar unele dintre ele nici nu figurează în vreun alt loc în Biblie. Cîteva exemple de aceste nume: *Neghinot* (Psalmi 4, 54, 55, 61 și 76), *nehilot* (3), *semitim* (6, 12 „cu octavă”?), *ghittim* (8, 81, 84) etc. Lucrările de etnologie muzicală comparată au îngăduit și în acest caz să facă să se incline balanța în favoarea unuia din aceste teze. Aceste inscripții desemnează probabil *șantipe* care servau drept model, îngăduind astfel, grație raporturilor modale furnizate de acest arhetip, o anumită unitate între instrumente și coruri.

Am mai arătat cu alt prilej că David organizase liturgia primului templu. Fiul său Solomon, care a înălțat acest edificiu sacru în cel de al unsprezecelea an al domniei sale, a respectat cu strășnicie planurile sale. Cînd chivotul sacru a fost transferat la Ierusalim, prima *Carte a Croniclelor*, (XV, 16—24, 27—28) ne furnizează cîteva amănunte interesante în această privință. *Meșorerim*-ii (oficianți) purtau și aici în miini *nevalim*, *kinorot* și *meșiltaim* și ei își înălță la maximum glasurile în semn de veselie. Urmează apoi lista cu funcțiile lor în acest ansamblu muzical. Șapte *kohanim* (preoți) cîntau din „*hațotrot*” în fața chivotului sfînt. Întreg poporul îi acompania cu strigăte vesale (*Terua*: termen folosit și pentru sunetul trîmbițelor și al cornilor), vocea șofarului, *hațotrotele*, *meșiltaimii* sau cîntînd din *nevalim* sau din *kinorot*. Regele David însuși sâlta și dansa.

Alte pasaje ne descriu splendoarea cu totul orientală a cultului din această epocă, îndeosebi în *Cartea a doua a Croniclelor*, V, 12, 13, unde-i regăsim pe *levim* și pe *meșorerim* plasați în partea de răsărit a altarului cu *meșiltaim*, *nevalim* sau *kinorot* și avînd pe lingă ei un număr considerabil de *kohanim* (120 !), cîntînd din trîmbițe. Întreg acest ansamblu îi acompaniază pe cîntăreți care întonează imnurile de laudă. Ne putem lesne închipui efectul stîrnit de o atare mulțime de muzicanți, efect pe care Berlioz a rîvnit

să-l egaleze în unele din operele sale. dar se naște întrebarea dacă este cu putință să se ajungă la același rezultat pe cale artificială atunci cînd nu dispui de un edificiu atît de maiestuos. După părerea lui Șiloah (într-un articol apărut în „La musique”, Larousse, Paris, 1965), se arată că pentru a executa muzică în templu se alegeau 388 cîntăreți și instrumentiști din rîndurile leviților, care apoi erau grupați în 24 de ansambluri a cîte 12 participanți. După cum am văzut cînd am vorbit despre inscripțiile din fruntea Psalmilor, există numeroase indicii pentru a ne dovedi că practica modală — una dintre caracteristicile cele mai marcante ale muzicii din Orientul Apropiat și Milociu — era bine cunoscută de acești executanți. Această practică va constitui de altfel una din trăsăturile comune tradiției comunităților evreiești din răsărit și din apus în perioada exilului.

VOCEA UMANĂ

Începînd cu Solomon însă, vocea pare să treacă înaintea muzicii instrumentale, apărînd tot mai des ca unicul instrument adecvat pentru o muzică cu caracter religios. Talmudul babilonian spune în legătură cu aceasta (Suk. V, 1), „prin gură a început muzica Celui Vesnic, instrumentele lui David avînd singura funcție de a modula tonurile”. „Literatură agadică” (partea morală și narativă a Talmudului) o consideră ca o ființă invizibilă care cîntărea lumea de la un capăt la altul și L-E descrie chiar în chip alegoric pe Dumnezeu ca avînd o voce impresionantă. De atunci, leviții profetizează acompaniați numai de *nevel* și de *kinor*. Ei oficiază sub conducerea unor consilieri spirituali ai regelui, animați de inspirația muzicală. (*Cartea I a Croniclelor*, XXV, unde găsim și amănuntele menționate mai sus asupra repartizării lor). Ieșaiahu (XII, 4—6) enumeră șase stiluri diferite. *Cartea I a Croniclelor* (XVI, 4) citează trei, reprezentate prin următoarele trei substantive: *leazlăz*, *lehotot* și *lehalot*: psalmii, imnurile și odele spirituale. Mergînd și mai departe, verseturile 8 și următoarele ale aceluiași capitol numără zece feluri de a lauda. Melodia a evoluat încetul cu încetul din nașterea unui stil de cîntălenă psalmică ce a fost conservat, foarte puțin modificat, pînă în zilele noastre.

Successorii lui Solomon nu au știut să mențină în templu aceeași splendoare. După o decadență continuă va trebui să-l așteptăm pe fiul și pe succesorul lui Ahaz, Ezechia (727—698), pentru a asista la o reviever religioasă. A doua *Carte a Croniclelor* ne furnizează amănunte în privința lui și ne arată că din primul an al domniei sale el a pus să se reedifice templul și a organizat cultul. Muzica a fost așadar restaurată vremelnic potrivit ordinii imaginate de către David și acest capitol al XXIX ne-o descrie semînînd în toate privințele cu aceea care a fost înainte: *meșiltaim*, *nevalim* și *kinorot* fiind încredințate leviților, care-i aveau în preajma lor pe *kohanim* sunînd din trîmbițe. După o nouă eclipsă sub domnia lui Menășe (696—641) și a fiului său Amon (asașinat în 640), Ieșaiahu, deîntădat ce ajunse la maturitate prin anul 621 procedă la o restaurare încă mai temcinică decît precedentă, rîmîndu-ne și de astădată o descriere analogă și fidelă a ceea ce pe care o cunoaștem deja la capitolul XXXV. Dar după înfrîngerea lui Ieșaiahu în anul 608 într-o bătălie în care și-a găsit moartea a urmat declinul moral și religios.

În decursul acestei epoci tulburi, muzica este neglijată ea fiind folosită doar la petreceri particulare. Cîntăreții din această epocă serveau drept auxiliari ai desfășurării, mai mult înmînd inimile decît întîrîndu-le. Ieșaiahu (V, 12) nu ezită să releve și să stigmatizeze aceste ospături în cursul cărora *kinor-ul*, *neval-ul*, *tof-ul* și *halil-ul* sînt amestecați laolaltă cu vinul. Amos avertizează și el împotriva devierilor profane (V, 23). Ajungem la sfîrșitul acestei perioade în care se produce mai întîi deportarea celor zece triburi ale regatului Israel în anul 721, urmate curînd de regatul lui Iuda în anul 586. Nu va părea așadar de mirare că atunci cîntărilor de triumf le urmează tînguirile și un gen cu adevărat funebru al cărui acompaniament indispensabil va fi falilul. Amos a prezis acest lucru (VI, 4—7): „Iată că ei stau tolăniți pe divanuri de fildeș și se răsfăță pe sofalele lor și mîncînc mieii din turmă și vitei puși la îngrășat în iesle. Zburdă în cîntece de harpă și întocmai ca David născocesc instrumente muzicale (*kele-șir*), beau vin din amfore... Pentru aceasta să fie duși în robie în fruntea robilor și stîgătul de bucurie al celor fără friu va dispărea.”

ȘTIRI

ידיעות

FOLCLOR DIN ROMÂNIA

La New York a apărut recent o culegere de zece cintece populare evreiești din România. Muzica aparține lui Mark Alf iar textul în limba idiș — transcris cu litere latine — lui David Seltzer.

UNUL DINTRE DREPTI

Un alt episod eroic și umanitar din perioada prigoanei naziste : Marcel Marceau, celebrul mim francez, a contribuit ca un grup de copii evrei din Franța ocupată de naziști să fie salvat în Elveția. Marceau s-a născut la Strasbourg, iar tatăl său a fost executat de naziști în cursul celui de al doilea război mondial. El caracterizează arta sa ca „o modalitate de a exprima sentimente prin atitudine și nu un mijloc de a exprima cuvinte prin gesturi“.

IN-MEMORIAM

La sinagoga comunității din Salisbury (Rodezia de sud) a fost dezvelită o placă comemorativă pentru cinstirea memoriei rabinului Maurice Konviser care a păstorit această comunitate din anul 1935 pînă în anul 1967.

PREMIUL JANUSZ KORCZAK

Premiul Asociației editorilor vestgermani a fost atribuit post-mortem scriitorului și pedagogului Janusz Korczak. În calitatea pe care o avea în anul 1942 de director al unui orfelin evreiesc din Varșovia, el a refuzat să-și părăsească postul, însoțind copiii în lagărul de exterminare nazist Treblinka, unde a pierit odată cu ei în camera de gazare.

Premiul a fost înmînat reprezentanților Comitetului Korczak din Varșovia; o sumă similară a fost înmînată Comitetului Korczak din Israel.

COMUNITATE MEDALIATA

Cu ocazia sărbătoririi a 138 de ani de cînd Atena a devenit capitala Greciei moderne, comunitatea evreiască

de acolo a primit din partea consiliului municipal o medalie specială, apreciere a contribuției pe care a adus-o la progresul și dezvoltarea orașului.

DISTINCȚIE

Cunoscutul scriitor argentinian Jorge Luis Borges a fost ales membru de onoare al Muzeului evreiesc din Buenos Aires. Dr. Salvador Kibrick, directorul muzeului i-a oferit medalia și diploma.

CURSURI DE SPECIALIZARE PENTRU PROFESORI

La Jewish College din Londra s-a inaugurat un curs de specializare cu o durată de doi ani pentru profesorii de limba ebraică. Cursurile se țin sub auspiciile facultății pentru perfecționarea profesorilor, din care fac parte Jewish College, Agenția evreiască, secția Tora și consiliul londonez al educației religioase iudice.

JURNALUL ANNEI FRANK TRANSPUS ÎN OPERĂ

Compozitorul Peter Nero, de la Hollywood lucrează la realizarea unui libret după „Jurnalul Annei Frank“. Mai mulți producători se interesează de compoziția lui Peter Nero.

„MIINE, BUCHENWALD“

În editura Buchet-Chastel, Paris, a apărut cartea lui C. J. Odic „Miine, Buchenwald“. Autorul, de profesie medic, a fost el însuși internat la Buchenwald, unde unii dintre deținuții au fost folosiți drept cobai pentru așa-zise experiențe medicale. La timpul său, autorul a renunțat la publicarea cărții, dar recitînd-o de curînd, a considerat că ea nu și-a pierdut din actualitate și s-a hotărît s-o publice.

EXPOZIȚIE

În cursul lunii octombrie s-a organizat la Paris o expoziție intitulată „Omagiu alfabetului ebraic“. La verni-

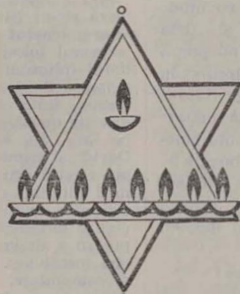
saj, Paul Kaniel a conferențiat despre „Sursele evreiești de inspirație artistică“. Tot în cadrul expoziției a vorbit și Raphael Cohen despre „Literele ebraice în tradiția cabalistă.“

DOCUMENTE VECHI

„Tezaur evreiesc“ se intitulează volumul apărut recent în editura Iesellof din New York și care prezintă o suită de documente vechi evreiești, aflate în păstrarea unor biblioteci din Anglia.

CONGRESUL IKUF DIN ARGENTINA

La Buenos Aires a avut loc cel de-al 10-lea congres al Asociației culturale idiș (IKUF) din Argentina. Reuniunea, la care au luat parte delegații din țară și oaspeți din celelalte țări sud-americane, a stat sub semnul aniversării a 35 de ani de la crearea acestei asociații.

INAUGURARE

La Lucerna (Elveția) a avut loc festivitatea inaugurării noului sediu al comunității din acel oraș. Evenimentul a fost celebrat ca o sărbătoare a colectivității evreiești din Elveția. În această țară trăiesc circa 20 000 de evrei.

„GLORIA SEFARDICA“

O casă de discuri elvețiană a imprimat un program de cîntece din folclorului evreilor sefarzi. Noul disc, intitulat „Gloria sefardica“, reprezintă încă o fereastră deschisă către această parte a vieții evreiești.

ISTORIA EVREILOR DIN FRANȚA

La Toulouse a apărut un volum de 480 de pagini „Istoria evreilor din Franța.“

Această lucrare, la care au colaborat istorici și juriști de seamă, inaugurează colecția „Franco-Iudaica“ editată de Comisia franceză a arhivelor evreiești. Semnalînd cartea, presa subliniază că spre deosebire de lucrări similare mai vechi, care relatează evenimentele exterioare — masacre, expulzări și confiscări — cartea recent apărută acordă un spațiu mai mare geografiei istorice și demografiei, condițiilor economice și sociale, instituțiilor comunitare și intercomunitare.

O DEZBATERE INTERESANTĂ

Ultimul număr din „Revue des travaux de l'Académie des sciences morales et politiques“ din Paris publică o interesantă discuție dusă de rabinul șef al Franței, dr. Jacob Kaplan și eruditul călugăr iezuit Michel Riquet, ambii membri ai Institutului. Tema discuției este „Evrei și creștini după conciliul Vatican II.“

Evocînd martirajul evreilor de-a lungul veacurilor, șef-rabinul Franței respinge ideea de deicid de care au fost acuzați evreii și constată că... acest climat de suspiciune, neîncredere și dispreț față de evrei a contribuit desigur la a face posibil groaznicul genocid săvîrșit de naziști.

Șef-rabinul Franței, dr. Kaplan arată insuficiența condamnării de către Vatican II. a vechilor prejudecăți, deși se declară mulțumit cu unele din rezultatele obținute în domeniul înțelegerii reciproce, mai ales că există între cele două religii un atît de mare patrimoniu spiritual comun.

PELERINAJ LA MECHELEN

La împlinirea a 30 de ani de la începutul deportărilor din Belgia, Uniunea deportaților evrei din Belgia a organizat un pelerinaj la Mechelen. De aici au fost trimiși în diferite lagăre de exterminare 25 000 de evrei din Belgia, din care nu s-au mai întors decît extrem de puțini. Un serviciu religios în memoria victimelor a fost oficiat și s-au depus coroane de flori din partea a numeroase organizații.

CARTEA EBRAICĂ

La cea de a 25-a expoziție a cărții evreiești, organizată de Comunitatea evreilor askenazi din Buenos Aires, au fost expuse 1830 cărți ebraice.

CANTORI-FEMEI

După cum reiese din cartea „Cantorul : o perspectivă istorică“, recent apărută la New-York, în unele comunități evreiești a existat în evul mediu obiceiul ca femeii-cantor să officieze serviciul religios pentru femei. Surse istorice arată că în secolul al XIII-lea, la Worms și Nürnberg, femeile se rugau într-o clădire separată. Femei cu talent muzical erau desemnate să conducă serviciul religios iar altele se ofereau în mod voluntar să citească rugăciunile cu glas tare, pentru femeile care nu știau să citească. Autorul studiului, dr. Landman, profesor de istoria evreilor la Yeschiva University și rabin comunității din Brooklyn, dedică un capitol conflictului care a existat între cantorat și operă. Deși numeroși cîntăreți de operă evrei și-au

inceput cariera ca hazani în sinagogă, unii dintre ei, ca de pildă Losele Rosenblatt, au considerat că există incompatibilitate între spectacolul de operă și rolul de cantor. Aceasta intrucît funcția cantorului a fost și este considerată o misiune sacră.

ULTIMI EVREI DIN MERGENTHEIMER

În editura Kohlhammer din Stuttgart a apărut recent cartea lui Hermann Fechenbach „Ultimii evrei din Mergentheimer“. Este vorba de o localitate balneară din Württemberg, unde a existat o veche comunitate evreiască. În secolul al XIII-lea ea a fost aproape complet decimată de pogromuri. În secolul al XIX-lea comunitatea s-a reconstituit, pentru ca în timpul războiului, naziștii să facă din Mergentheimer o localitate „judenfrei“. Autorul acestei cărți, Hermann Fechenbach este și pictor și a ilustrat volumul cu numeroase gravuri.

CĂRȚI NOI

Recent a apărut în Franța cartea lui Beate Klarsfeld, „Oriunde s-ar afla“, în care descrie lupta pentru descoperirea criminalilor naziști rămași nepedeșiți.

INSTALAREA UNUI MARE RABIN

La Metz a avut loc ceremonia instalării d-lui Jacques Ouaknin în funcția de mare rabin al Moselei. Rabinul Ouaknin, originar din Maroc, a mai păstorit comunitățile din Reims și Lille.

BEST-SELLER ÎN IUGOSLAVIA

Printre cărțile cu cea mai mare căutare apărute în Iugoslavia în ultimul timp, se numără și „Istoria evreilor“ de Simon Dubnov. Această lucrare, apărută în limba sîrbo-croată se află printre primele zece cărți mai căutate.

O NOUA OBȘTE EVREIASCĂ

La Alicante (Spania) a luat ființă o comunitate evreiască, compusă din 50 de familii. Se lucrează la întocmirea proiectului unei sinagogi. Strămoșii citorva dintre aceste 50 de familii au trăit în Alicante cu secole în urmă. Ei au fost siliți să-și părăsească orașul natal din pricina inchiziției.

CURSURI DE IUDAISTICĂ

Profesorul David Rome, istoric și autor al mai multor lucrări despre evreii din Canada, va conduce cursurile despre iudaismul nord-american, care se inaugurează la departamentul de studii teologice din Loyola. Aspecte ale religiei și istoriei evreilor vor fi predate celor ce se interesează de aceste probleme.

עשרה בטבת

באזוך פון א רבנים-דעלעגאציע פון די פאראייניקטע שטאטן

צווישן 30-80 פון נאָועמבער אין 5-טן דעצעמבער די זענען אונדערזיך קהילות באזוכט געוואָרן פון א רבנים-דעלעגאציע פון די פאראייניקטע שטאטן, אָנגעפירט דורך הרב הלל סילווערמאן פון לאָס אנזשילעס.

דעם ערשטן דעצעמבער האָט די דעלעגאציע זיך באַגעגנט מיט דער אָנפירערשאַפּט פון דער פּעדעראַציע פון די ייִדישע קהילות און דער בוקאַרעשט קהילה. הרב הכולל דר. משה רוזן שליט"א האָט פּאַרנעשטעלט דעם מצב פון דעם ייִדישן קבוץ אונדערן און האָט געענט-פּערט אויף די פּראָגן פון די נעסט. דערנאָך זענען באַזוכט געוואָרן עטלעכע קהילה-אינסטיטוציעס פון בוקאַרעשט.

אָונטס האָבן זיך די נעסט באַטייליקט אין דעם קבלת שבת פון קאָראָל-עמפּל. אין זיין רדשה האָט דער רב הכולל דר. משה רוזן שליט"א וואַרעט באַרייט די דעלעגאציע, אונטערשריבליכדיק די באַרייטונג פון זייער אָנוועזנהייט אין די טעג פון חנוכה.

אין זיין עמפּונג, האָט הרב רוב קאן געדאַנקט פאַרן קבלת פנים וואָס איז פאַר זיי אַינגעוואַרנט געוואָרן. די נעסט האָבן זיך באַטייליקט אין דער סעודה פון עונג שבת, אין כּשול דעסטאַרן פון דער פּאַפּא סאַאַרע-נאַס. זיי זענען סיף באַאיינדרוקט געוואָרן פון דער אמת טראַדי-ציענעלע שפּייטונג וואָס האָט געהערשט ביי דער סעודה, פון די דברי תורה והחכם וואָס דער רב הכולל שליט"א האָט ביי דער געלעגנהייט געזאָגט און האָבן געשעצט דעם תלמוד תורה-באָך, דיריגירט פונעם באַרייטן היים שוואַרצמאַן.

אין די טעג פון 2-8-טן דעצעמבער האָט די דעלעגאציע באַנליקט דעם רב הכולל שליט"א און זיין טראַ-דיציענעלע חנוכה-באַזוך אין די קהילות פון לאַנד. ס'זענען באַזוכט געוואָרן די קהילות פון די שטעט: סושעאָווא, דאָ-קאָה, באַבשאַן, יאַסי. אין יעדער פון די קהילות איז און דער אָנוועזנהייט פון די נעסט פּאַרנעקומען א חנוכה-פּיער, מיט דער באַטייליקונג פון כמעט אלע בעלי-בתים פון זענע שטעט. כּמשך דער ריזע האָבן די נעסט זיך געאיינערט גישט איינמאַל ווי סוף נערימט זיי זענען געוואָרן פון דעם וואָס זיי האָבן געזען, האָבנדיק פאַר זיך א לעבעדיק בילד וועגן לעבן פון די ייִדישע קהילות פון רוסענע, וועלכע געניסן פון פולער רעליגיעזער פּרייהייט.

דעם 5-טן דעצעמבער די האָט די דעלעגאציע פאַר-לאָזט פאַר לאַנד.

פון אכטונג און סימפּאטיע פאַרן רב הכולל פון רוסעניע. ביי דעם באַנקעט וואָס די נרויסע ייִדישע אָרגאַניזאציעס האָבן געגעבן לכבוד די נעסט, האָט די פּיערלעכקייט אַנגע-הויבן מיטן הימן פון דער סאַציאַליסטישער רעפּובליק רוסעניע, געשפּילט פון אן אָרקעסטער. די וויכטיגסטע פּרעסע-אָרגאַנען האָבן עזייר-טעט פיל ארטיקלען דעם בא-זוך פונעם פאַרטרעטער פון די רוסענישע יידן, די אראַיאַ און טעלעוויזיע סאַציעס האָבן פאַרעפּמלעכט די דער-פּלעגונגען וועגן לעבן פון די ייִדישע קהילות אין רו-סעניע.

דעם 17-טן נאָועמבער איז פּאַרנעקומען אין ניו-יאָרק א לענגערער האַרציקער גע-שפּרעך צווישן רב הכולל שליט"א און דר. נחום גאַלד-מאַן, פּרעזידענט פון ייִדישן וועלט-קאָנגרעס.

דעם אַנדערן טאָג זענען דער רב הכולל און די רבנית רון געווען די געסט פון דער קאָנגרעגאציע, אין יאָר 1270. ער איז איינער פון די וויכטיקסטע ספּרדישע קולטור-פּערזענלעכקייטן.

א דערפאלגרייכע רייזע

(המשך פון זייט 11)

שבת-וועג און רער רב דזשיבלערט קלאַפּערמאַן (מיטגליד פון דער ער-שטער רבנים-דעלעגאציע, וואָס האָט באַזוכט רוסעניע אין יאָר 1956 און אן איבערלע-געבענער פּריינט פון אונדער גייסטיקן מנהיג) האָט גע-האַלטן א באַנדיגונגס-רעדע לכּבּוֹר: נאַס און אויסגעדרוקט זיין וועספּעקט לנבי דעם סאָ-ציאַליסטישן רוסעניע, וואו און וועלכע די יידן געניסן פון פו-לער פּרייהייט און גלייכע רעכטן.

דעם 19-טן נאָועמבער איז דער רב הכולל שליט"א גע-ווען דער גאסט פון דער קהילה פון ניו-דזשערסי (פאַראַמאָס), וואו ער איז געוואָרן באַגריסט דורכן רב נאַפּילב.

דעם אַנדערן טאָג זענען דער רב הכולל און די רבנית דר. רון געפּאָרן קיין ראָט-שעספּער, וואו רער רב הכולל האָט גענומען ראָס וואָרס ביי רער מסיבה וואָס איז אַראַג-ניירט געוואָרן לכבוד די געסט מצד דעם "פּאַנד נע-ידישער הילף". ער איז בא-גריסט געוואָרן דורך ש. גאַלדער, איינער פון די מנהיגים פון יונייטעד דרוואַיש אפּיל.

אין זעלבן אָונט זענען דער רב הכולל און די רבנית געווען די געסט פון דער קאָנגרעגאציע פון קינס-קער מנהיג הרב דר. ישראֵל פּאַשוואַוויץ האָט זיי אַרעס באַגריסט אָף די רבנישע פּערזענלעכקייט פון די פאַר-אייניקטע שטאַטן האָט גע-שילדערט זייער איינדרוקן וועגן רעליגיעזן לעבן פון די רוסענישע יידן.

אויך דער איינלאַדונג פון "יוניאָן אָף היבּראַ קאָנגרע-ניישן" האָט רער רב הכולל שליט"א געהאַלטן א רעדע פאַר די מיטגלידער פון דער אָרגאַניזאציע דעם 21-טן נאָועמבער.

אין זעלבן טאָג האָט דער רוסענישער אמבאַסאַדאָר און די פרוי קאָרנעליו באַגדאַן געגעבן אן אויפנאַמע לכבוד די געסט. ס'האָבן זיך בא-טייליקט פּערזענלעכקייטן פון די אַמעריקאַ-נישן ייִדנטום. די אויפנאַמע איז פּאַרנעקומען אין א האַר-ציקער שפּייטונג.

אָונטס האָבן זיך די נעסט באַטייליקט אין א קאָקסייל אָרגאַניזירט פון "פּאַנאָיזש" אָף קאָנשיענס" אונטערן פּאַרזיין פון הרב ארמור שניאָור.

דער רב הכולל שליט"א און די רבנית זענען דערנאָך געווען די געסט פון דעם פּאַרזיער פון ייִדישן נאָג-נרעם פון אַמעריקע הרב דר. ארמור הערצבערג. און זיין פרוי. אין טעמפּל עמנואַל פון ענגלוואַר איז דער רב

אין דער יידישער וועלט

בעת די ארכעלאָגישע אויסגראַבונגען. האָט זענען געמאַכט געוואָרן אין תל-קיסו, אַרעס פון עכו. האָט מען געפונען דעם פּערזענלעכען זיגל פון רבינו משה בן נחמן (רמב"ם). דער באַוווּס-טער תלמודישער געלערנטער פון מיטל-אַלטער.

דער רמב"ם איז געבאָרן אין דער שפּאַנישער שטאָט געראַנאַ און איז געשטאַרבן אין ירושלים. אין יאָר 1270. ער איז איינער פון די וויכטיקסטע ספּרדישע קולטור-פּערזענלעכקייטן.

דער רב הראשי פון ענגלאַנד, דר. עמאַנועל יאַקאַבאוויטש, האָט צוזאַמענגעשטעלט א ספּעציעלע חתמה פאַר שלום און ווילטאָג פונעם צפון-אירלענדישן פּאַלק. די חתמה ווערט געזאָגט יעדן שבת אין בית-הכנסת פון בעלמאַסט.

ביים העברעאישן אוניווערסיטעט פון ירושלים איז אָרגאַניזירט געוואָרן א פּילמאַטעק מיטן ציל צו פּרעזענטאַרען אלע פּילמען מיט ייִדישער טעמאַטיק וואָס פּאַרזענלעכע געוואָרן ביז היינט. בעתן דערפּונען די נייש אינסטיטוציע, האָט אַברהם הערמאַן, דער פּרע-זידענט פון דער אוניווערסיטעט אונטערשריבליכ און דער פּילט איז איינע פון די מקורות, וועלכער מ'קאָן קענען די ייִדישע נעשיקטע פון לעצטן יאָרהונדערט.

ביז איצט איז דער פּילמאַטעק געלונגען צו פאַרשאַפּן אן ערך פון 400 פּילמען, — קינסטלערישע, דידיאַקטישע און דאַקומענטאַרע פּילמען.

די מוניציפּאַליטעט פון בעלזאַר, די הויכשטאַט פון יוגאַ-סלאווע האָט באַשלאָסן אַנצורופּן א גאַס פון א נייעם שטאַט-קוואַר-טאַל אויפן נאַמען פון אַנאַ פּראַנק.

אין רמת-גן איז געשטאַרבן דער דיכטער באָריס גאַסאַנאָו. וועלכער האָט איבערזעצט אין עברית פון לערמאַנטאָוס ווערק. ער האָט אויך איבערזעצט אין עברית דעם עפּישן פּאַעם, "דער נבור אין דער פּעל פון א טיגער" פונעם געאָרזש דיכטער שאַטאַ רוס-טאַחעלי, וואָס האָט געלעבט אין מיטל-אַלטער. נאָכן דערשיינען דער איבערזעצונג האָט דער דיכטער באַקומען דעם טשעני-קאָנטי-פּרייז.

פּובליק רוסעניע, ברעננט צווישן די מנהיגים דעם טאָג עשרה בטבת אלס יום הקדיש הכללי.

כּרמט אין די טראַנסילווא-נישע שטעטלעך, פון וואו די אונגאַרישע פּאַשיסן האָבן דעפּאַרטירט די גאַנצע ייִדישע באַשעפּערונג, איז דאָך ניש-טאָ אין יוֹר וואָס זאָל געווען גישט פאַרלירן די שפּחה ווינע: עלטערן, ברירער און שוועסטער, פרוי מיט קינד-לער — איז ווייסט מען דאָך נישט נעגין דעם טאָג, ווען מ'זאָל האַלטן דעם יאַרצייט, זאָגט מען קריש אין דעם אלגעמיינעם קדיש-טאָג.

מיט רעם איז די וויכטי-קייט פון עשרה בטבת גע-וואָסן.

אודאי באַרויערן מיר ביי אַזעלכענהייט, ווען מיר געפינען זיך ערב דעם 25טן יאַרטאָג פון דער סאַציאַליס-טישער רעפּובליק רוסעניע, וואָס די אומגעקומענע האָבן נישט זוכה געווען צו דער-לעבן פּריי ווירדיק, גלייך צו אלע בריגער פונעם לאַנד.

אויך וועגן דעם דערטאָנען מירזיר אין דעם עשרה בטבת.

בנימין ז. גאנז

— דער רובנער מייד, ר' יעקב קראַנץ, איז נפטר געוואָרן אין 17-טן טאָג שבת 1804.

— דער רמב"ם, רבינו משה בן סימון, איז נפטר געוואָרן אין 20-טן טאָג שבת 1204.

— דער נייגידער פון הב"ד, ר' שניאָור זלמן פון ליאדי, איז נפטר געוואָרן אין 24 טאָג אין שבת 1813.

— דער נייגידער פון רער אָרפּאַרשאַמיע, ר' שמשון ראַפּאַל הירש, איז נפטר געוואָרן 27 טאָג שבת 1889.

יאַרצייטן אין חודש טבת

— דער רובנער מייד, ר' יעקב קראַנץ, איז נפטר געוואָרן אין 17-טן טאָג שבת 1804.

— דער רמב"ם, רבינו משה בן סימון, איז נפטר געוואָרן אין 20-טן טאָג שבת 1204.

— דער נייגידער פון הב"ד, ר' שניאָור זלמן פון ליאדי, איז נפטר געוואָרן אין 24 טאָג אין שבת 1813.

— דער נייגידער פון רער אָרפּאַרשאַמיע, ר' שמשון ראַפּאַל הירש, איז נפטר געוואָרן 27 טאָג שבת 1889.

זענער פאַר ייִדיש און עברית
ט ש ה ב ע ר ק ו ו י ט ש

די ערשטע יידישע טאג-צייטונג

ווען און וואו איז דער זינען די ערשטע יידישע פאג-צייטונג?
 אויף דער פראגע ענטפערן מיר אז די ערשטע יידישע פעלעכע צייטונג איז דער-
 שינען אין רומעניע. יא, אין רומעניע. וואו
 מ'האט געזאגט א נייעס קיין גאָר נרויטע
 צאל יידישע לייטער.
 און די ברייטע יידישע וועלט ווייבט עס
 עד היום נאָר נייטש.
 אָם למשל, אין „לעקס קאָן פון דער יודי-
 שער ליבעראַטור און פרעסע“ פון זלמן
 רייזען, דערשיינען אין 1914 אין חארשע,
 אויף זייט 727 קאָן מען ליינען אז „דער

איז דאָר, הייסט עס, יאָ כאַוואַס און
 אין בוקארעשט איז דערשינען נאָר אין
 ניינצן יאָרהונדערט א יידישע פעלעכע
 צייטונג.
 אין זיין בוך „יידיש-ליבעראַטור אין רו-
 מעניע פון איר אָנהייב ביז 1868“ דערשיי-
 נט אין חיפה, אין יאָר 1971, אויף זייט 19

פריינד“ אז די ערשטע יידישע פעלעכע
 צייטונג אין רומעניע, נערווערעט אין פע-
 טערבורג, דער ערשטער גוטער איז ארויס
 דעם 5-טן יאנואר 1903.
 הייסט עס, אז אין לאנדוואו מ'איז געווען
 דער נעמענער יידישער קבוץ (רומלאנד מיט
 פוילן צוואסען: ערעכטא), איז דערשינען
 די ערשטע יידישע פעלעכע צייטונג, ערשט
 אין אָנהייב פון צוואנציקסטן יאָרהונדערט.
 די זעלבע מינונג קאָן זיך האָבן ווען
 מ'לייענט אין „דער נאָקס“, יעקבור פאר
 דער נעמענער יידישער ליבעראַטור אין
 שפראך, פאר פאָלקלאָר, קריטיק און ביבליאָ-
 גראַפיע, ערשטער יאָרגאַנג — תרע"ב, ארויס-
 געגעבן אין 1923 און ווילנער פארלאַג
 קלעצקין, אויף זייט 243, אינעם ארטיקל
 „אונדער ערשטע פעלעכע צייטונג“ פון דר.
 חיים רוד הרשווי, קאָן מען ליינען:

„און ווען איר פראוואַ מיך היינט, באַשט
 אין קורצע יעצטיקן, סקיצירן די עשיכטע
 פֿונעם „פריינד“, פו איר עס בלוין דערפאר,
 ווייל זי איז די ערשטע פעלעכע יידישע
 צייטונג, מען מען זאָן דרייטער, דער נרויט-
 טייטן פון אונדער יידישער פרעסע בכלל.
 קאָן מען דאָר מיינען אז מ'איז פאָלק:
 די ערשטע יידישע פעלעכע צייטונג איז „דער
 פריינד“?
 ליינט מען אָבער אין דעם זעלבן לעק-
 סיקאָ, איר זייט 700, ווערט מען ענטוואַר-
 אן „ווישטעט סאַגעבראַט“ — די ערשטע און
 עלטסטע יידישע פעלעכע צייטונג אין דער
 גאַנצער וועלט, נערווערעט אין ניו-יאָרק אין
 יאָר 1885.“ אז דאָס איז געווען די עלטסטע
 יידישע פעלעכע צייטונג, איז מענלעך אָבער
 אז מ'איז געווען די ערשטע יידישע פעלעכע
 צייטונג — דערמיט קאָנען מיר שוין נייטש
 צומיטן זיין.

ליענענדיק אָס די פּערזאָנלעכע נאָמען
 אויס און מיינען ווייבט נישט אז די ערשטע
 יידישע פעלעכע צייטונג איז דערשינען נייטש
 ערנען אנדערש ווי אין בוקארעשט.
 נין, מ'איז בכלל נישט אויב מ'האט רוקא
 יאָ געוואוסט דערפון, אָבער ווייבט אויס א
 נישט פונעם „האָבן נעמעלע פּערמיס.
 אָם למשל, אין דעם זעלבן לעקסיקאָן,
 וואָס איז אויבן דערמאנט געוואָרן, קאָן מען
 ליינען אויף זייט 439, וואו מ'זענען אָנגע-
 נעבן עפעלעכע ביאָגראַפישע דאַטן ווען: „רו-
 מעניש-יידישן זשורנאַליסט טוויגל יודאל
 טוינג“, אז אין דער צייט פון דער רויט-ש-

פריינד“ איז דער ערשטער יידישער פאג-צייטונג
 שער פֿעלענארא“ 27/39. דער ערשטער גו-
 סער דעם 1-טן אפריל 1877. דער לעצטער
 — דעם 11-טן סעפטעמבער 1878, מעלער.
 דערפאַסער יאָזעף אויעלעסקו (יוסע עויאַל)
 בוקארעשט. דאָס איז געווען די ערשטע מענ-
 לעכע צייטונג אין יידיש ניט בלוין אין רו-
 מעניע, נאָר אין דער וועלט.“

אַס דאָס ערותשאַפּט קומט שוין פון א
 יידישן יידישער וואָס איז אן עולה רומניה,
 דערפאר ווייסט ער שוין גענייער — און וויל
 דאָס וויסן.
 אין דער דאָקומענטאַרער ביבליאָטעק פון
 אונדער „צייטשריפט“ געפינט זיך א סאָ-
 לעקציע פון „ווידישער מעלענארא“, וואָס
 אנטהאַלט דעם יאָרגאַנג 1878 (צווייטער
 יאָרגאַנג). דער באַנד הויבט זיך אָן מיטן
 נומער 193, פון 6טן יאנואר 1878 און ענדיגט
 זיך מיטן נומער 402 פון 15טן סעפטעמבער
 1878.

אויב דאָס איז געווען דער לעצטער נומער
 פונעם דערשיינען, קאָן מען נישט זאָגן אויף
 זיכער, אָבער מ'איז מענלעך אז מ'איז אויב
 געווען.
 א.ב. אויף דער פּערטער זייט פונעם לעצטן
 נומער פונעם דערשיינען, קאָן מען ליינען
 א מורעה אז „פאָן נאָך יו"ט ווערטער הינט
 אָנפאַנגען צו ערשיינען צוויי סאָל יעדער וואָך,
 אין אַינבאַר יודישן זשורנאַל דאָמיט יעדער
 יודא זאָלל קענען לייבט פּערשענע וואָס ער
 וועט לעזען.“

ווען תּיכּוּ פון „יודישן מעלענארא“ וועלן
 מיר שרייבן אין סומענדיק ארטיקל אין
 אונדער „צייטשריפט“, דאָס סאָל האָבן מיר
 געוואָלט דערמאנען און פּענסטעלען אז די
 ערשטע יידישע פּענסטעלע צייטונג
 אין דער וועלט איז ערשט געווען אין בוקארעשט
 אין יאָר 1877, בעת דער אומפּאַשענדיקייט-
 פּלעכה, ווען קיין בוקארעשט זענען געקומען
 פּערערע יודישע סוחרים, וועלכע האָבן גע-
 ליפּערט פּראָוויאַנט פאַרן מיליטער, און האָבן
 דערפּענלעכט א מ'זאָל ערשיינען א יידישע
 פעלעכע צייטונג.

ווען תּיכּוּ פון „יודישן מעלענארא“ וועלן
 מיר שרייבן אין סומענדיק ארטיקל אין
 אונדער „צייטשריפט“, דאָס סאָל האָבן מיר
 געוואָלט דערמאנען און פּענסטעלען אז די
 ערשטע יידישע פּענסטעלע צייטונג
 אין דער וועלט איז ערשט געווען אין בוקארעשט
 אין יאָר 1877, בעת דער אומפּאַשענדיקייט-
 פּלעכה, ווען קיין בוקארעשט זענען געקומען
 פּערערע יודישע סוחרים, וועלכע האָבן גע-
 ליפּערט פּראָוויאַנט פאַרן מיליטער, און האָבן
 דערפּענלעכט א מ'זאָל ערשיינען א יידישע
 פעלעכע צייטונג.

ווען תּיכּוּ פון „יודישן מעלענארא“ וועלן
 מיר שרייבן אין סומענדיק ארטיקל אין
 אונדער „צייטשריפט“, דאָס סאָל האָבן מיר
 געוואָלט דערמאנען און פּענסטעלען אז די
 ערשטע יידישע פּענסטעלע צייטונג
 אין דער וועלט איז ערשט געווען אין בוקארעשט
 אין יאָר 1877, בעת דער אומפּאַשענדיקייט-
 פּלעכה, ווען קיין בוקארעשט זענען געקומען
 פּערערע יודישע סוחרים, וועלכע האָבן גע-
 ליפּערט פּראָוויאַנט פאַרן מיליטער, און האָבן
 דערפּענלעכט א מ'זאָל ערשיינען א יידישע
 פעלעכע צייטונג.

ווען תּיכּוּ פון „יודישן מעלענארא“ וועלן
 מיר שרייבן אין סומענדיק ארטיקל אין
 אונדער „צייטשריפט“, דאָס סאָל האָבן מיר
 געוואָלט דערמאנען און פּענסטעלען אז די
 ערשטע יידישע פּענסטעלע צייטונג
 אין דער וועלט איז ערשט געווען אין בוקארעשט
 אין יאָר 1877, בעת דער אומפּאַשענדיקייט-
 פּלעכה, ווען קיין בוקארעשט זענען געקומען
 פּערערע יודישע סוחרים, וועלכע האָבן גע-
 ליפּערט פּראָוויאַנט פאַרן מיליטער, און האָבן
 דערפּענלעכט א מ'זאָל ערשיינען א יידישע
 פעלעכע צייטונג.

ווען תּיכּוּ פון „יודישן מעלענארא“ וועלן
 מיר שרייבן אין סומענדיק ארטיקל אין
 אונדער „צייטשריפט“, דאָס סאָל האָבן מיר
 געוואָלט דערמאנען און פּענסטעלען אז די
 ערשטע יידישע פּענסטעלע צייטונג
 אין דער וועלט איז ערשט געווען אין בוקארעשט
 אין יאָר 1877, בעת דער אומפּאַשענדיקייט-
 פּלעכה, ווען קיין בוקארעשט זענען געקומען
 פּערערע יודישע סוחרים, וועלכע האָבן גע-
 ליפּערט פּראָוויאַנט פאַרן מיליטער, און האָבן
 דערפּענלעכט א מ'זאָל ערשיינען א יידישע
 פעלעכע צייטונג.

הנרות הללו...

(המשך פון זייט 11)

מ'זאָל באַוואַס ווערן די נעמעס צאָל קהי-
 לות. פּאַרשטייט זיך אז מ'איז געווען אן
 אויסשעפּלעכער פּראָגראַם, מיטן הייליקן רצון
 און אומענדלעכער אהבת ישראל לבי אונג-
 דערע קהילות.
 צוואסען מיטן רב הכולל שליט"א זענען
 געפּאָרן: עהיל טעכטער, דער נענעראַסע-
 קערמאָר פון דער פּעדעראַציע פון די יידישע
 קהילות, דער אויבער-הזן זשוקאַוויטש, הי
 אויב א באַר-פּאַרמאַציע פון תּל-מדר-תּורה
 קורסאַנאַן. אויב ערשטן טייל פון דער רייזע
 האָט זיך באַשליסן אויך די רבנים-דעלע-
 גאַציע פון די פּאַראַייזיקע שטאַטן.
 צוערשט איז דער רב הכולל מיט די בא-
 גלייטער אָנגעקומען קיין פּראָדאָר, וואו זיי
 זענען אָפּגעוואָרט געוואָרן פון די פּנהינים
 פון דער קהילה, דער סעקרעטאַר געליט
 ראָדל'י און הרב פּנחס וואַסערמאַן. אין דער
 הויפט-זאל פון דער שטאָט זענען געווען
 פאַרוואַלטט כּמעט אלע יודן, וועלכע האָבן
 מיט דעליקאַטע פּאַנאָנג זיך צוגעהערט צו
 דער רייזע פון רב הכולל שליט"א.

מ'איז באַוואַס געוואָרן דער כּושט-זקנים
 פון דער קהילה. די געסט האָבן אים געדריקט
 זייער באַוואַנדערונג ווען דער היינטיקער
 דעקלורירונג.
 שפּעטער מיט עפּלעכע שעה איז דער רב
 הכולל שליט"א געווען דער גאַס פון אן
 אנדערער קהילה פון פּסוּן-פּאַרדאָווע — באַ-
 שאַטאַני, וווּ מ'האָבן אים באַגריסט דער
 ראש הקהל שמואל וויטינג און דער שוחט
 ר' ישראל טאַשקאָוויטש, די חנוכה-פּיערלעכע-
 קייט איז פּאַרנעקומען אין דער נרויסער שול.
 דערנאָך איז באַוואַס געוואָרן דאָס כּשרע
 רעסעסאַרן פון דער קהילה, אין וועלכן מ'עסן
 מענלעך — באַצאָלט יידער אומזיסט — מע-
 דערע הינט יידן.

אונדער פּיערלעכער אָפּשטעל אין יאַסי,
 אין דער באַרנעמער קהילה מיט א לאַנגע-
 טיקער טראַדיציע פון דער אלט-פּאַרדאָווע
 הויפט-שטאָט. אונדער נייטיקער מנהיג מיט
 זיינע באַגלייטער זענען באַגריסט געוואָרן
 מיט גרויסע המימות דורכן פּאַרדויער פון
 דער קהילה, דר. שמעון קויפּמאַן, דער שוחט
 ר' שלמה דויבער און די איבעריקע פני פון
 דער שטאָט.

די חנוכה-פּיערע איז פּאַרנעקומען אין דער
 הויפט-זאל פון היינטיק-קולווי. וועלכע איז
 געווען פון 300 יאָר, א באַקאַט פּסוק-קרוש
 פאר דער יידישער וועלט צוליב די גרויסע
 רבנים און לומדים וואָס זענען דאָ געווען אין
 שטד די צייטן.

די אָנפירער פון דער קהילה האָבן אָרנא-
 ניוּרס א סעודה לכּבוֹד רב הכולל און די
 איבעריקע געסט.
 דעם אנדערע טאָג איז אונדער נייטיקער
 מנהיג געפּאָרן קיין עלטשישעני. צו דער
 דאָזיקער קהילה איז זיך צוגעבנין מיט א
 באַזונדער געפיל, ווייל דאָ איז געווען רב
 זיין פּעטער הויג' ר' ארי' לייב רון זצ"ל;
 דאָ האָט ער פאַרבאָכט זיינע קינדער און
 יונגט יאָרן.

אין דער וואונדערבאר-שיינער שיל פון
 דער שטאָט איז פּאַרנעקומען די פּיערלעכע-
 קייט פון אָנצינדן די חנוכה-ליכט, אין דער
 גאַנצענהייט פון כּמעט אלע הינטע יידן. דאָס
 באַגריסט-וואָרט האָט געהאַלטן ארוואַקסאַם
 ו. פּיטרושטיי.

דעם זעלבן טאָג האָט דער רב הכולל
 שליט"א באַוואַס אנדערע דריי אלטע קהילות:
 פּיאַטראַ-באַמינאַ — א קהילה וואָס איז אריין אין
 דער נעשיכטע פון יהדות צוליב וייער חס-
 דייער טראַדיציע, העברעאישער רעליגיעזער
 און וועלכעלעכע קולטור; די באַגריסט-וואָרט
 האָט געהאַלטן דער ראש הקהל לעָפּאָן-חיי-
 טאַוויטש.

דער עקספּאַסער טאָג חנוכה איז געווען
 געוויסער די צוויי קהילות ביי דער
 דוניי, נאַלאַז און בראַיאַ. אין נאַלאַז האָבן
 געהאַלטן רעדעס דער ראש הקהל ש. הערש-
 טאַוויטש און הרב לייב בוסנאָר. אין ברא-
 יאַ האָט גערעדט דער ראש הקהל דר. ברא-
 הערשטאַוויטש. אויך דאָ האָט געהערשט די
 זעלבע שטימונג פון הייליקער באַגריסטעוונג,
 וואו די חנוכה-ליכט האָבן נאָך מער נייטיג
 צוליב דער אָנזענדיג פונעם נייטיקער
 מנהיג אונדערזין.

די לעצטע צוויי טעג פון חנוכה זענען
 געווען געוויסער די קהילות פון טראַנסיל-
 וואניע. מיטוואָך נאַכמיטאָג און דער רב
 חבּוֹלל געווען דער גאַסט פון דער קהילה פון
 טרינע-טורעש. מיט דער געלענדיגהייט מיט

יום-טובדיקע פרייד איז געווען אויף די
 יידישע פּניםער. אין אָרדאַר האָט גערעדט
 דער ראש-קהל טאַטיי בלווי; אין אראד
 אלפרעד שלעווינגער און הרב דר. טרונט ניימאַן.
 א האַרציקע ררשה האָט געהאַלטן הרב דר.
 טרונט ניימאַן אויך אין סעפּל פון טימי-
 שאַראַר.

יום-טובדיקע פרייד איז געווען אויף די
 יידישע פּניםער. אין אָרדאַר האָט גערעדט
 דער ראש-קהל טאַטיי בלווי; אין אראד
 אלפרעד שלעווינגער און הרב דר. טרונט ניימאַן.
 א האַרציקע ררשה האָט געהאַלטן הרב דר.
 טרונט ניימאַן אויך אין סעפּל פון טימי-
 שאַראַר.

יום-טובדיקע פרייד איז געווען אויף די
 יידישע פּניםער. אין אָרדאַר האָט גערעדט
 דער ראש-קהל טאַטיי בלווי; אין אראד
 אלפרעד שלעווינגער און הרב דר. טרונט ניימאַן.
 א האַרציקע ררשה האָט געהאַלטן הרב דר.
 טרונט ניימאַן אויך אין סעפּל פון טימי-
 שאַראַר.

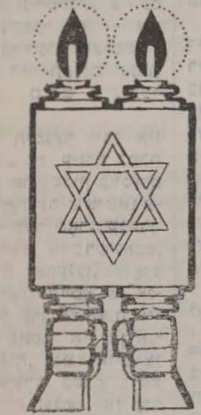
יום-טובדיקע פרייד איז געווען אויף די
 יידישע פּניםער. אין אָרדאַר האָט גערעדט
 דער ראש-קהל טאַטיי בלווי; אין אראד
 אלפרעד שלעווינגער און הרב דר. טרונט ניימאַן.
 א האַרציקע ררשה האָט געהאַלטן הרב דר.
 טרונט ניימאַן אויך אין סעפּל פון טימי-
 שאַראַר.

יום-טובדיקע פרייד איז געווען אויף די
 יידישע פּניםער. אין אָרדאַר האָט גערעדט
 דער ראש-קהל טאַטיי בלווי; אין אראד
 אלפרעד שלעווינגער און הרב דר. טרונט ניימאַן.
 א האַרציקע ררשה האָט געהאַלטן הרב דר.
 טרונט ניימאַן אויך אין סעפּל פון טימי-
 שאַראַר.

יום-טובדיקע פרייד איז געווען אויף די
 יידישע פּניםער. אין אָרדאַר האָט גערעדט
 דער ראש-קהל טאַטיי בלווי; אין אראד
 אלפרעד שלעווינגער און הרב דר. טרונט ניימאַן.
 א האַרציקע ררשה האָט געהאַלטן הרב דר.
 טרונט ניימאַן אויך אין סעפּל פון טימי-
 שאַראַר.

יום-טובדיקע פרייד איז געווען אויף די
 יידישע פּניםער. אין אָרדאַר האָט גערעדט
 דער ראש-קהל טאַטיי בלווי; אין אראד
 אלפרעד שלעווינגער און הרב דר. טרונט ניימאַן.
 א האַרציקע ררשה האָט געהאַלטן הרב דר.
 טרונט ניימאַן אויך אין סעפּל פון טימי-
 שאַראַר.

יום-טובדיקע פרייד איז געווען אויף די
 יידישע פּניםער. אין אָרדאַר האָט גערעדט
 דער ראש-קהל טאַטיי בלווי; אין אראד
 אלפרעד שלעווינגער און הרב דר. טרונט ניימאַן.
 א האַרציקע ררשה האָט געהאַלטן הרב דר.
 טרונט ניימאַן אויך אין סעפּל פון טימי-
 שאַראַר.

אויך אין די קלענערע קהילות

לויט די אָנזייגונגען פון רב הכולל שליט"א,
 האָט די פּעדעראַציע געפּון אלעס נויטיקע
 אז אויך אין די קלענערע קהילות זאָלן די
 יודן האָבן א יום-טובדיקע פּרייד. צו דעם
 צוועק איז צוגעפּעשטעלט געוואָרן א פּראָ-
 גראַם, לויט וועלכן אין אלע קהילות זאָל זיך
 געפּינען א פּאַרטרעטער פון דער פּעדעראַציע,
 ווי אויך די נויטיקע הילף צו אָרנאַנירן א
 פּיערלעכע קייט.

לויט אָס דעם פּראָגראַם, איז הרב ערנסט
 גיינאָן (טימישאַראַר) געווען אין באַזוך אין
 די קהילות פון רעווא, סיבוי, לונאַושי, רע-
 שיצא און בראַשאָוו, דינאַל טעגאַל, פּרעווי-
 רענט פון דער בוקאַרעשטער קהילה, האָט
 באַזוכט די קהילות פון פּאַלעשטי, באַקעאַו,
 ראַטאַן, סומשעוואַ, סעקושט און בערלאַד;
 וויטפּאַר 100, הויפט-רעדאַקטאָר פון דער
 „צייטשריפט“ פונעם רומענישן רעליגיעז-
 „גרויסן“ האָט באַזוכט די קהילות פון באיא-
 מאַרע, סאַטור-מאַרע, וואַטראַ-דאָרניי, קיפּס-
 לונג-פּאַרדאָווע און אראַדעוויץ. אין יעדן פון
 אָס די ערנעמער, זענען די פּאַרטרעטער פון
 דער פּעדעראַציע אָנזענדיק געווען ביי די
 הנוכה-פּיערלעכע קייטן און געהאַלטן רעדעס
 וועגן דער באַרייטונג פונעם יום-טוב.

לויט אָס דעם פּראָגראַם, איז הרב ערנסט
 גיינאָן (טימישאַראַר) געווען אין באַזוך אין
 די קהילות פון רעווא, סיבוי, לונאַושי, רע-
 שיצא און בראַשאָוו, דינאַל טעגאַל, פּרעווי-
 רענט פון דער בוקאַרעשטער קהילה, האָט
 באַזוכט די קהילות פון פּאַלעשטי, באַקעאַו,
 ראַטאַן, סומשעוואַ, סעקושט און בערלאַד;
 וויטפּאַר 100, הויפט-רעדאַקטאָר פון דער
 „צייטשריפט“ פונעם רומענישן רעליגיעז-
 „גרויסן“ האָט באַזוכט די קהילות פון באיא-
 מאַרע, סאַטור-מאַרע, וואַטראַ-דאָרניי, קיפּס-
 לונג-פּאַרדאָווע און אראַדעוויץ. אין יעדן פון
 אָס די ערנעמער, זענען די פּאַרטרעטער פון
 דער פּעדעראַציע אָנזענדיק געווען ביי די
 הנוכה-פּיערלעכע קייטן און געהאַלטן רעדעס
 וועגן דער באַרייטונג פונעם יום-טוב.

לויט אָס דעם פּראָגראַם, איז הרב ערנסט
 גיינאָן (טימישאַראַר) געווען אין באַזוך אין
 די קהילות פון רעווא, סיבוי, לונאַושי, רע-
 שיצא און בראַשאָוו, דינאַל טעגאַל, פּרעווי-
 רענט פון דער בוקאַרעשטער קהילה, האָט
 באַזוכט די קהילות פון פּאַלעשטי, באַקעאַו,
 ראַטאַן, סומשעוואַ, סעקושט און בערלאַד;
 וויטפּאַר 100, הויפט-רעדאַקטאָר פון דער
 „צייטשריפט“ פונעם רומענישן רעליגיעז-
 „גרויסן“ האָט באַזוכט די קהילות פון באיא-
 מאַרע, סאַטור-מאַרע, וואַטראַ-דאָרניי, קיפּס-
 לונג-פּאַרדאָווע און אראַדעוויץ. אין יעדן פון
 אָס די ערנעמער, זענען די פּאַרטרעטער פון
 דער פּעדעראַציע אָנזענדיק געווען ביי די
 הנוכה-פּיערלעכע קייטן און געהאַלטן רעדעס
 וועגן דער באַרייטונג פונעם יום-טוב.

לויט אָס דעם פּראָגראַם, איז הרב ערנסט
 גיינאָן (טימישאַראַר) געווען אין באַזוך אין
 די קהילות פון רעווא, סיבוי, לונאַושי, רע-
 שיצא און בראַשאָוו, דינאַל טעגאַל, פּרעווי-
 רענט פון דער בוקאַרעשטער קהילה, האָט
 באַזוכט די קהילות פון פּאַלעשטי, באַקעאַו,
 ראַטאַן, סומשעוואַ, סעקושט און בערלאַד;
 וויטפּאַר 100, הויפט-רעדאַקטאָר פון דער
 „צייטשריפט“ פונעם רומענישן רעליגיעז-
 „גרויסן“ האָט באַזוכט די קהילות פון באיא-
 מאַרע, סאַטור-מאַרע, וואַטראַ-דאָרניי, קיפּס-
 לונג-פּאַרדאָווע און אראַדעוויץ. אין יעדן פון
 אָס די ערנעמער, זענען די פּאַרטרעטער פון
 דער פּעדעראַציע אָנזענדיק געווען ביי די
 הנוכה-פּיערלעכע קייטן און געהאַלטן רעדעס
 וועגן דער באַרייטונג פונעם יום-טוב.

לויט אָס דעם פּראָגראַם, איז הרב ערנסט
 גיינאָן (טימישאַראַר) געווען אין באַזוך אין
 די קהילות פון רעווא, סיבוי, לונאַושי, רע-
 שיצא און בראַשאָוו, דינאַל טעגאַל, פּרעווי-
 רענט פון דער בוקאַרעשטער קהילה, האָט
 באַזוכט די קהילות פון פּאַלעשטי, באַקעאַו,
 ראַטאַן, סומשעוואַ, סעקושט און בערלאַד;
 וויטפּאַר 100, הויפט-רעדאַקטאָר פון דער
 „צייטשר

צייט-שריפט

פונעם רוחענישן רעליגיעזן יידנטום

א דערפאלגרייכע רייזע

מיר פארענטפלעכן א קורצן איבערזיכט איבער דער איציקער רייזע פון רב הכולל דר. ר' משה רוזן שליט"א אין פראנקרייך, פאראייניקטע שטאטן און קאנאדע.

צווישן 4-7 נאָוועמבער 1972 האָט ער זיך באַזויגן לויט איר דער אסיפה פון די יידישע קהילות אין אייראָפּע, וואָס איז פאַרעקומען אין פאַרײַן, און וועמענס שלום-וויצונג ער האָט פּרע-זידירט. אין 7-טן נאָוועמבער האָט ער זיך באַזויגן אין דער וויצונג פונעם ראש פון די יידישע קהילות אין אייראָפּע.

אין 9-טן נאָוועמבער איז דער רב הכולל שליט"א באַלייט פון דער רבנית רר. רוזן, אָנגעקומען קיין סאַן פראַנציסקאָ, אויף דער איינ-לאַרונג פון דער גאַרטיקער העברעאישער אקאדעמיע. די געטס זענען אפגענומען נע-וואָרן זייער ווארעם מצד די פּרעזעלעקטישן וואָס פירן אָן מיטן יידישן לעבן פון קאליפּאָרניע. די גרויסע פּרע-סע-אָרגאַנען, די ראדיאָ-האַבן ספּעציעלע ספּאַציעס האָבן פאַרעפּלעכט די רעדלעכונג-גען וואָס דער רב הכולל שליט"א האָט געמאַכט אין

דעם 12-טן נאָוועמבער האָבן די אַנפּרעזשאַט פון דער קהילה געגעבן א באַנעט-לעבן די געטס אין האָטעל ס. פראנציש פון סאן פראנציסקא. דער באַנעט איז בא-ערטעוואָרן מיט זייער אָנוועג-הייט וורך דערפּרין אין דעם רומענישן אמבאַסאַדאָר אין רב פאראייניקטע שטאטן, קאָר-נעלי באַגראַו, וועלכער האָט ביי דער נעלעגנהייט געהאַלטן א רעדע.

דעם 13-טן נאָוועמבער איז דער רב הכולל שליט"א און די רבנית רר. רוזן, אָנגעקו-מען קיין לאָס אַנדזשעלעס. האָט געלויבט די מעסיקייט פון דער פּערעראַציע פון די יידישע קהילות פון רומעניע, די מעסיקייט וועלכע ער האָט געהאַט די סעלעקטיזם צו קענען בעת זיין באַזוך וואָס ער האָט גיטש לאנג געמאַכט אין לאַנד. דער רומענישער קאָנסול, ארינטש, האָט גע-האַלטן א באַגרייס-נס-דערע.

אין זעלבן אָונט זענען דער רב הכולל און די רבנית רר. רוזן געווען די געטס פון דער אָנגערעגאַציע, ביט זעבן. דער רב פאריס, האָט געהאַלטן א זייער ווא-רעטע באַגרייסונג-דערע. דער רב הכולל האָט געהאַלטן א רעדע אין זעלבכער דער פּרעזענטעלע די נעשיכטע פון די יידישע קהילות אין רומעניע.

דעם 15-טן נאָוועמבער זע-נען דער רב הכולל און די רבנית רר. רוזן געווען די געטס פון דער קהילה פון וואַנאַקאָוער (קאַנאַדע). דער פּרע-זידענט פון קאַנאַדע, פּיער טרורדאָ, דער אויסערן מיניסטער, מיטשעל שאַרפּ און די מנהיגים פון קאַנאַ-דישן ייִדנטום האָבן איבער-געשיקט באַגרייסונגס-מעסאַזשן

דעם 15-טן נאָוועמבער זע-נען דער רב הכולל און די רבנית רר. רוזן געווען די געטס פון דער קהילה פון וואַנאַקאָוער (קאַנאַדע). דער פּרע-זידענט פון קאַנאַדע, פּיער טרורדאָ, דער אויסערן מיניסטער, מיטשעל שאַרפּ און די מנהיגים פון קאַנאַ-דישן ייִדנטום האָבן איבער-געשיקט באַגרייסונגס-מעסאַזשן

דעם 15-טן נאָוועמבער זע-נען דער רב הכולל און די רבנית רר. רוזן געווען די געטס פון דער קהילה פון וואַנאַקאָוער (קאַנאַדע). דער פּרע-זידענט פון קאַנאַדע, פּיער טרורדאָ, דער אויסערן מיניסטער, מיטשעל שאַרפּ און די מנהיגים פון קאַנאַ-דישן ייִדנטום האָבן איבער-געשיקט באַגרייסונגס-מעסאַזשן

דעם 15-טן נאָוועמבער זע-נען דער רב הכולל און די רבנית רר. רוזן געווען די געטס פון דער קהילה פון וואַנאַקאָוער (קאַנאַדע). דער פּרע-זידענט פון קאַנאַדע, פּיער טרורדאָ, דער אויסערן מיניסטער, מיטשעל שאַרפּ און די מנהיגים פון קאַנאַ-דישן ייִדנטום האָבן איבער-געשיקט באַגרייסונגס-מעסאַזשן

דעם 15-טן נאָוועמבער זע-נען דער רב הכולל און די רבנית רר. רוזן געווען די געטס פון דער קהילה פון וואַנאַקאָוער (קאַנאַדע). דער פּרע-זידענט פון קאַנאַדע, פּיער טרורדאָ, דער אויסערן מיניסטער, מיטשעל שאַרפּ און די מנהיגים פון קאַנאַ-דישן ייִדנטום האָבן איבער-געשיקט באַגרייסונגס-מעסאַזשן

(המשך אויף זייט 9)

הנרות הללו...

אזוי האָט מען געצינדן די חנוכה-ליכטלעך אין אונדזערע קהילות

הנרות הללו קודש הם... אָט די חנוכה-ליכטלעך זענען הייליקע... נאָצע אבס פּעני, אָנהויבנדיק פונעם 25-טן פּון מאָ: און כּלפּיו, האָט ווידערמאַל אין אונדזערע בית-הבנות אָפּגעלינגען דער אוראלטער הימן וואָס לויבט די נבירה פון די מכבים. צום זכר פון נס חנוכה האָבן זיך אָנגעצינדן אין אלע אונדזערע קהילות די סגורות. דער נס פון ווידעראויפ-לעבן פון אונדזער אַמנה וואָס איז געווען באַרעכט אומגעבראַכט צו ווערן, דער נס פונעם נייטס, דער גלויבן אין אהרות הבורא, איבער דער ברסאלער מאבס. חנוכה, דער באַשיידענדיק-יום-טוב אין אונדזער ייִדנטום-לאַח — אין ביי אונדזער שווער וועגן זיין סימ-באַלישן, היסטאָרישן באַטייט. פאַר אונדזער קיבוץ, האָט חנוכה באַקומען אין די לעצטע

הנרות הללו קודש הם... אָט די חנוכה-ליכטלעך זענען הייליקע... נאָצע אבס פּעני, אָנהויבנדיק פונעם 25-טן פּון מאָ: און כּלפּיו, האָט ווידערמאַל אין אונדזערע בית-הבנות אָפּגעלינגען דער אוראלטער הימן וואָס לויבט די נבירה פון די מכבים. צום זכר פון נס חנוכה האָבן זיך אָנגעצינדן אין אלע אונדזערע קהילות די סגורות. דער נס פון ווידעראויפ-לעבן פון אונדזער אַמנה וואָס איז געווען באַרעכט אומגעבראַכט צו ווערן, דער נס פונעם נייטס, דער גלויבן אין אהרות הבורא, איבער דער ברסאלער מאבס. חנוכה, דער באַשיידענדיק-יום-טוב אין אונדזער ייִדנטום-לאַח — אין ביי אונדזער שווער וועגן זיין סימ-באַלישן, היסטאָרישן באַטייט. פאַר אונדזער קיבוץ, האָט חנוכה באַקומען אין די לעצטע

תלמידים פון דער בוקארעשטער תלמוד-תורה צינדן חנוכה-ליכט אין קאראל-טעמפל

נאָכן קאָנצערט זענען די געטס איינגעלאָרן געוואָרן אין סאַלצן פונעם ערשטן שטאַק, וואו ס'האַבן געוואָרט די שוין-גענייטע מיטן. דער רב הכולל האָט געהאַלטן א רעדע וועגן דער באַדייטונג פון דעם יום-טוב אין וועגן דעם נייטס אין וועלכן ער ווערט גע-פּיערט אין די קהילות פון רומעניע.

די סעודה האָט זיך פאַרצויגן ביי שפּעט, אין א שפּיטונג פון נייטיקער דערהויבניקייט. מיטאַ שבת און בוקאַרעשטער-קאַראַל-טעמפל פאַרעקומען די פּיערלעכקייט פון אָנציענדן די חנוכה-ליכט. דער הויפט-סקום-קדוש פון רומעניע איז געווען איבערפּלעט. דער אויבער-הון האַרניק, באַלייט פונעם טעמפל-כּאָר, מאַכט די ברכה „להללנו גו-לכבודך... אין ספּאַל און רירנדיק דאָס געזאַנג צינג אָן די ייִנגסטע קורסאַנטן פון דער תּלמוד-תּורה. זיי זענען געווען זיך צו דער ביסיה, שפּייגן ארויף אויף די טרעפּ און זיי פּאַר-טירן זיך ארום דעם דיריגענט א שוואַרץ. זיי זענען עפּאַצויגנדיק, אָבער די צושויער זענען גיטש זייניקער עפּאַצויגנדיק.

צום סוף פונעם פּראָגראַם האָט דער רב הכולל שליט"א זיי באַגרייסט און יעדן איינעם פון זיי אויסגעלייט א טראַדיציאָנעלע חנוכה-סמנה — חנוכה-עלצ.

דער רב הכולל דר. משה רוזן האָט רעדן געווען א פּיערלעכע דרשה, וועלכע איז א סעקעטרעט געוואָרן מיט יראת-הכבוד. די רעדע האָט אַרומגענומען די נעשענישן פון דער פּאַרלאַמענטאַר, וועגן די אייביק-אקטועלע פּרעזיציע פון אונדזער אַמנה און די שולת פון יהדות.

דער צווייטער טייל פון דער פּיערלעכקייט איז באַשפּאַנען און א קאָנצערט פונעם כּאָר, דיריגירט פונעם פּאַרדינסטפּולן אַרטיסט שוואַרצמאַן און גענוליקעס. אויך ביי דער נעלעגנהייט איז בולאָ אַרויסגעהויבן געוואָרן דער מאַלאַנט פון די דיריגענטן און פון יעדן מיטגליד פונעם כּאָר.

אין די גרויסע קהילות פון לאַנד פונעם טעמפל איז דער רב הכולל שליט"א גלייך געווען צום וואַזאַל, אָנהויבנדיק זיין באַזוך אין די הויפט-קהילות פון לאַנד. ווי ס'איז שוין אויבן געזאָגט, איז דער פּראָגראַם אויך געווען צונויפגעשטעלט אז

אין די גרויסע קהילות פון לאַנד פונעם טעמפל איז דער רב הכולל שליט"א גלייך געווען צום וואַזאַל, אָנהויבנדיק זיין באַזוך אין די הויפט-קהילות פון לאַנד. ווי ס'איז שוין אויבן געזאָגט, איז דער פּראָגראַם אויך געווען צונויפגעשטעלט אז

(המשך אויף זייט 10)

כרתב-ענת

של היהדות הדתית הרומנית

ב"ה בוקרשט
מספר 289
"טבת תשל"ג"

דברי תורה

מאת חכמי רומניא וגאוניה

ליקט הרב יצחק מאיר מרילוס בוקרשט

פרשת ויגש

וַיִּגְדְּלוּ לוֹ לֹאֲכֹר עוֹד יוֹסֵף
(חנמיה-כ"ו, כ"ז):
וידברו אליו את כל דברי יוסף אשר
דבר אליהם וירא את העגלות
אשר שלח יוסף אחי רעה יעקב
אביהם. נראה לי כי לא האמין
יעקב שיוסף עומד עוד בצדקתו.
לשמור זהותו כמו עת שהיה בבית
אב התחשבתו. כמו שפירש הוזהר
(ריש דף ריא) פרשת ויגש, על
המלה חי - "כי עודך חי" (מ"ו -
למ"ד). שהנך קיים בסוד-קדושה
שנקראת חי העולמים. בזה יש
לחסרי הלשון שאמר לו יעקב
ליוסף בתי מגישתו. אהיה ראוי
אח פניו. מרגיש ראות פניו, כי
במרות פניו יש להכיר כי לא
נתעך הניצוץ של חי הנפש
שנתגלה בו בבית אביו. הגי-
סיון הוכיח, כי אם יצליח משהו
ויהיו כסא בין השרים, דרכי
אביו יהיו מסודר וישן. הם לו
לבושה וכלומה. ועוד יותר אם
הנן הפך להתבלבל, אז הופעת
אביו במלבושיו שאינם לפי
האפנה, הנהוג בין אנשים רמי
המעלה, יקנו המגולד ופלאותיו
הארוכות המה לו למכשול ולה-
לזנת פנים. ולכוי יעקב היה מתחרא.
אולי גם בנו יוסף הגיע לכך בין
המצרים שהיה בניניהם. והביאו
אותו השנים למצב כזה. ואף
שצוה להביא אותו אליו, וזה
זה אלא לנפשו, אבל כלבו חושב
שה טוב היה שישכיל אביו לה-
בין, כי יותר טוב לו ונכון לו
לישב במקומו, ויקבל מיד חודש
חמישה כספיים, וזמון לזמן
חבילה. מרב מאיליו שלא יאשר
קבלת החמיכה על המען שלו.
שלא ירומם חס וחלילה לאינו
ידידה בספרו (השוק) כי בה
שלו, ויבין אביו היותו כי בה
שיבאו למשכנו יסגע בכבודו.
כי מושבו בין אנשים מורדנים.
ואביו אינו מקפיד אף על זאת
לכסות את הציציות של הסלי-
קט שהוא לובש והן נגרות
מתחת לבושו העליון. וכי יוכלים
להבליג על זה?
אך באמת לא היה יוסף במד-
רנה נמוכה כזו. ולראיה כי מיד
כשתחודד לאחיו, היה הדיבור
הראשון להוביא מהר את אביו.
ולא רק אמירה להוד, אלא שלח
עולות עם אחיו, שלא יהיה שם
עיכוב להביאו, מהו דן יעקב.
יוסף שיבוא. וזהו וידברו אליו
דברי יוסף - איהו דבייש, לה-
שהגיש, מהרו ועלו אל אביו -
רדו אלי, אל תעמוד - ועוד
יותר ממה שהגידו, ראה את
העגלות, והיה משוכנע כי יש
ממש בדבריהם, ובכוננת יוסף.
אז ותחי רוחו, כי הוכח שבנו
יוסף אינו נמנע בין המתבוללים
ויעמוד בצדקו.

פרשת ויחי

וַיִּקְרָא בְהֵם שְׂמֵי וְשֵׁם אֲבוֹ-
תָם (מח-ט"ז).
בעת שנתמנה המלכים לרב בעיר
בוקרשט, שמע שריבים מהמס-
כילים שינו שמותיהם מעברית
ללועזית. אמה עכשיו נתברר לי
ענין בתורה. מהי הברכה
שבירך יעקב את בני יוסף, ויקרא
בהם שמי יעקב אבותי. נראה כי
בני יוסף התלבשו בבגדים מודר-
ניים, כמנהג בני מלכי מצרים.
אולם כשהלכו אל הסבא יעקב.
ההליפו את מלבושיהם במלבו-
שי עבריים ספופים. אבל בעת
שהגיד ליוסף באופן תאומי כי
אביו חולה, רץ תחפץ עם בניו
לקבל ברכה מאביו לפני מותו.
לא הספיקו להחליף בגדיהם המצ-
ריים ועל כן לא הכיר יעקב, כי
מעולם לא ראה בבגדים הללו.
ולכן שאל מי אלה. יוסף השיבו
בהצטננות, בני אשר נתן לי
אלקים בזה. פירש במצרים. כאן
אני מוכרח להביאם ככה. שכש-
ראה יעקב כל זה והבין את
המצב כהותו, ומה שזכר להיות
ברבות הימים, ברוב, של על כל
פנים ישמרו על השמות העבריים
זה מתנאי הברכה שברכם, אם
לא ישנו את שמותיהם העבריים
לשמות לועזיים.

מאוצר שיחות המלכים
*
המלך: מצוין מה שמספרים
מהאדמו"ר מאלכסנדר. פעם בא
אליו הסיד להתעורר בדבר שידוך
לבתו. רבי, מתח קצת מבויש,
שמי פרץ, ושם הבחור הוא פריץ.
כלום אתן לו בניגוד לזמנת רבי
יהודה החסיד. שלא לקחת חתן
ששמו דומה לשם המיו? האמת
היא - השיב האדמו"ר - שפרץ
הפריץ עם שני שמות שונים. אבל
חושש אני שאם חתני יהיה שמו
פריץ, סופה שבם אתה תשתנה
לפריץ. ואז יהיו שנותיכם שווים.
ובעת ההיא תהיה * מסוכנים.

המלך: רבו המירושים על
המקרא. רב עוד יוסף בני חי.
אני ארשה לו להביא פירוש אחד
המלך: רב עוד יוסף בני חי.
היא מכיורת, כי לכך היתה

הגיגת הדלקת נר-הנוכה בבית הכנסת כורל בבוקרשט

חכמי יאסי באמצע המאה הי"ט

מאת י. יוסף כהן

במקום ר' אהרן משה טויבש
שנפטר בכנת הרי"ב (1852), נתקבל
ביאסי בנו ר' שמואל שמעלקא
טויבש, מקודם רבה של קהילת
שינובה שבגליציה. במקום ר'
יוסף לנדא שנפטר בשנת הרי"ר
(1854), בא ליאסי ר' ישעיה
שור. בתקופה זו כהן ביאסי רב
שלישי, ר' יעקב טויבש, אף הוא
בנו של ר' אי"מ טויבש. שהיה
מקודם רבה של זידטשוב שב-
גליציה. מהשלישי לא נדפס, עד
כמה שיריעתי מגעת, אף חיבור.
ספנה איפוא אל שני הראשונים.
כבר בשנת תקצ"ח (1888)
עלתה במחשבתו של ר' שמואל
שמעלקא טויבש להדפיס ספר
והוציא לאור ראשית כבורי
ליהודי גליציה, חיבור על הלשון
ערוך חושן משפט. והסכים על
דיו או אביר הרועים ואון הגאו-
נים מרנא ורבנא יעקב אור-
שטיין וצ"ל אבד"ק לבוב וצדיק
יסוד עולם מחותני הגאון הקדוש
ר' צבי איימלק (שפירא) וצ"ל
מדינוב. אך נדחה הדבר, משע-
מנחם, מישב את הסתירות ומכ-
היה את הסתירות שעליהם הש-
חית את ספק דינו. בהקדמתו
הקצרה מתפלל המהרר שיזכה
להוציא לאור את שאר חיבוריו
והביחוד חיבורי הפלאי על ה-
הדפיס ר"ש טויבש את ספרו
"היי עולם" (יאסי הרי"ט 1856).
אך לא על שו"ע חו"מ, אלא על
אורח חיים, כנראה בגלל הערך
המעשי של חלק זה.

איוב

מאת ש"י ענגון

אִיּוֹב צָדִיק יָדוֹל הָיָה, שֶׁהִכְתוּב מַעֲדוֹ עֲלָיו: וְהָיָה
הָאֵלֵּיךְ הַהוּא אִישׁ תָּם וְיֹשֵׁר וְיָרָא אֱלֹקִים.
בְּנֵינָהּ בּוֹ מִתְּהִיָּה לֹא הָטָא בְּשִׁפְתָיו וְקָבַל הַכֹּל
בְּאֵזְבֵּיחַ, וְלֹא עֹזַר אֱלֹהִים שְׁאָמַר: וְהִי שֵׁם הַשֵּׁם
בְּבִרְתֵךְ, אִיּוֹב עָפַד בְּנִפְסוֹ וּמָה בְּתוֹב בּוֹ; וְהִי בְרַךְ
אֶת אֲחֵרֹת אִיּוֹב, מֵאֲרָשֵׁיתוֹ, שְׁמָא תֹאמַר שְׁלֹא
בְּזוֹרוֹת הָרְאשׁוֹנִים דְּזוֹרוֹת הָאֲחֵרֹנִים, אִמַּר לֵךְ שְׁכַל
וְזָן שְׂצַדִּיקִים בְּעוֹלָם, הֲשִׁטָּן מִתְקַנָּא בְּהֵם וְהֵם
מִתְקַנְסִים בְּכָל פְּעַם וּפְעַם בְּנִפְסוֹנוֹת הַרְבֵּה, אֱלֹהִים
וְשִׁבְעָבוֹת הָרְאשׁוֹנִים וְנֶאמַר: וְהָאֱלֹקִים נִסָּה אֶת
אֲבִרְתֵּם, וְאֲחֵרֹנִים הֲשִׁטָּן בְּנִפְסָה אוֹתָם, פְּעַמִּים
בְּרַמְתָּ אֶתְּם בְּשָׂר וּפְעַמִּים בְּרַמְתָּ אֶתְּם רָשָׁע, אֲשֶׁרִי
מִי שְׂעוּמָד בְּנִפְסוֹ וְנִתְּנָה גִּפְשׁוֹ עַל כָּל מִצְוֹת וּמִצְוֹת,
וְנִתְּנָה הוּא בְּזָאת לֹו עַל יְדֵי צַעַר וְיִפְרִים, וְנִשְׁעָה
וְהָיָה בְּאֵזְבֵּיחַ וּבְשִׁפְתָהּ וּבְנִתְּהָ, וְהָיָה בְּכָל מִנְשֵׁי
מִתְּהָ בְּעִזְבָּהּ, וּבְשֵׁם שְׂרָפָה עֲרַבְתָּ לֹו, כִּדְּ הוּא
עֲרַבְתָּ לְפָנָיו, כִּכְּבֹל, כִּמּוֹ שְׂעִתָּו וְעֲרַבְתָּ לֵהּ מִתְּהָ
וְהָיָה וְיִרְשָׁלָיִם.

(התרגום הרומני בעמ' 4)

ידיעות

בית מויואין אנא פראנק

יחד חתמים אלף איש
בקרוב בשנה שעברה במו-
ז'און "אנא פראנק" בא-
סטרדאס, הדירה בו ה-
גוררו בסתר המשפחות
פראנק וואן דאט בימי ה-
דיפות הנאציות במויואין
הוצגו לראווה סתורות
דבות של יומן אנא פראנק,
שהודפסו כמעט בכל אר-
צות העולם. המויואין
נעשה לחוקם חפגשו בשבלי
פעילים מאומות שונות,
והחברים זאת רצונם פפעלו
בעד השלום וההתקרבות
בין העמים.

החותם של רמב"ן

בעת החפירות בסביבת
העיר עכו, נחשף חותמו
של רמב"ן (רבי משה בן
נחמן). רמב"ן נולד בעיר
גרונו, ב1190, ונפטר
בשנת 1270 בירושלים.
הוא יזכר בגדול התר-
בות הספרדית.

אוסף של יצירות אמנותיות

אוסף יצירות אמנותיות
בעלות ערך רב, ניתן ב-
תחנת לעיריית קורו בוו-
זאלה, איפה הסדה ה-
קהילה היהודית הראשונה
שבזאנז, שם הוחסו אל-
ברטו הניקס. אבות א-
בותיו היוו לקורו, מן
האי קיאסאו, יותר מל-
פני 150 שנה. שנת התר-
קט, שהאוסף ייקרא על
שם דור לופו פוסקא, אי-
שירות בולטת של הנהלת
היהודית בקורו. קברו
נמצא בבית העלמין שב-
קורו.

אנשי צדק מכובדים

בנייה בריטל נוסרו
למות תורא לרונס ונר
גסטו ווילפרד מבויל
וזמר וואן-דוב-ק-מא-
וודס אותות-כבוד על ש-
זר ליהודים, בימי פלישת
הנאצים. אותות-הכבוד הו-
ענקו לחסידיו עולם אלה
עיי י-ושם, הסקט התקיים
בנוכחות היהודים שושארו
בחיים בעזרת החצוינים.

תצלומים מעידים

תנודל גרוסמן מעיר לודז,
היה צלם שקדן. בשנות
הרדיפות והנאציות הוא לא
יחד על מנגנון, הוא נשא
אותו תחבא תחת פגיו
ואת התצלומים הסתיר
בכיסו, בהיותו עסוק בנע-
רות והתחלה לסטאי-
סקה של הגטו, תנודל
גרוסמן קבל שם סוטים
וניי צילום החצוינים לו.
הוא צילם, חרף סכנת נפש
מעל גנות הבתים, מענווי
המברקה והמסגרות
נסתרים, ובאופן זה קיבץ
צלמים רבים חלק מה
שוחרר שסביבו. ככה
קיבץ אבות בקפסולות פח
כעשות אשתו הצלומים.
אחרי זמן מה הוא הוציא
תצלומי הולודי לעבודה
כפוייה בגרמניה ושם חס
רק ימים אחדים לפני חס
ההמחמה. אחרי מספר
שנים נמצא חלק מחציר
תחיו. על היום נלקטו
יותר מאלף תצלומים וחס-
מים שונים בעלי ערך.
התצוגה תערך גם במרכ-
זים יהודיים אחדים.